

Høgskulen
på Vestlandet

MASTEROPPGAVE

Barns medvirkning i måltidet ved
skolefritidsordningen

Childrens participation in the meal in the
after-school-program

Sander Sigvathsen

Grunnskolelærerutdanningen 1-7

Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett

Veiledere: Eli Kristin Aadland og Julie Meinseth Vatne

15.05.2023

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Forord

Denne oppgaven handler om barnas muligheter til medvirkning i måltid, et tema jeg synes er både spennende og viktig å ha fokus på i både skole og SFO. Å skrive denne masteroppgaven har derfor vært både spennende og lærerikt. Oppgaven har virkelig bydd på en rekke nedturer, men har heldigvis inkludert minst like mange oppturer. Å få et innblikk i både barns og voksne tanker om medvirkning har vært veldig kjekt, og er noe jeg uten tvil vil ta med meg inn i mitt kommende yrke som lærer.

Datainnsamlingen til denne oppgaven ble gjennomført sammen med en prosjektgruppe, som har utforsket en større problemstilling. Jeg er evig takknemlig for å bli inkludert i denne gruppen, da jeg fikk tilgang på mye data, samtidig som jeg fikk samarbeide med flere andre i denne prosessen. Spesielt skal veilederen min Eli Kristin Aadland ha en takk for å introdusere meg for denne muligheten.

Heldig som jeg er hadde jeg enda en veileder, som også fortjener en takk! Julie Meinseth Vatne har gjennom hele perioden, sammen med Eli, gitt gode og konstruktive tilbakemeldinger, og motiverende ord når det har vært behov for det. Uten dere hadde oppgaven vært en helt annen i dag. Jeg vil samtidig takke alle respondenter som deltok i både intervjuer og spørreskjema. Som mange andre vil jeg også takke mamma og pappa for støtte gjennom hele studietiden, og for hjelp med gjennomlesning når oppgaven var ferdig. Videre vil jeg anbefale alle studenter å ha et idrettslag når man skriver en master. BTSI kanonball fortjener en takk for å gi et godt avbrekk, og rom for å kvitte seg med frustrasjon.. en beklagelse må nesten ut til mottakerne av enkelte av kastene mine gjennom året. Avslutningsvis vil jeg også takke medstudent Karen Anna Konradsen Mjøen. Hun var den andre masterstudenten i prosjektgruppen, og min partner i innsamling av mye data. Hun har vært en god støttespiller, og til god hjelp når det har vært behov for det. Jeg kan bare håpe å ha gitt like god støtte tilbake gjennom denne masterperioden.

Sammendrag norsk

Bakgrunn og formål: Barn og unges kosthold er ikke i tråd med kostrådene som er anbefalt av helsedirektoratet. Samtidig vet man at kostholdsvaner ofte vedvarer i overgangen fra barndom til voksen alder. Studier har vist at kostholdsvaner er noe som kan forbedres ved å involvere barn i medvirkning av måltidet. Det er derfor viktig å finne områder der det er rom for slike aktiviteter. Skolefritidsordningens styrende dokumenter legger opp til at dette skal kunne gjennomføres på SFO. Likevel er det gjennomført lite forskning på dette området. Formålet med denne oppgaven er derfor å undersøke hvorvidt barn inkluderes i måltidsaktiviteter på SFO gjennom medvirkning og aktiv deltakelse. Problemstillingen er derfor: I hvilken grad er barn med på å medvirke i måltidet på skolefritidsordningen?

Metode: Problemstillingen har blitt undersøkt både kvantitativt og kvalitativt. Et spørreskjema bestående av 123 spørsmål ble sendt ut nasjonalt. Av disse ble 13 benyttet i denne oppgaven. Totalt svarte 312 ansatte og ledere i SFO på alle spørsmålene brukt i denne oppgaven. Det ble også gjennomført fokusgruppeintervjuer på fire skoler i Bergen, og to skoler i Asker.

Resultat: Resultatene viste at flest ansatte i liten grad inkluderte barn i planlegging (44%), tilberedning (40%), borddekking (36%) og servering (36%). Det var derimot betydelig spredning i ansattes svar på disse aktivitetene. Ansatte inkluderer barn i opprydning i stor (66%) eller middels (34%) grad. Smøremåltid ble oftest servert, mens barna ønsket seg mer varmmat. Barna opplevde ikke å ha innvirkning på hva som ble servert. De fikk heller ikke være med å lage mat ved unntak av enkelttilfeller som langdager og til jul med pepperkakebaking.

Konklusjon: De ansatte svarer noe variert på om barn får medvirke i måltidet. Mens barna selv opplever i liten grad å medvirke i valg av matretter eller muligheter til å delta i matlaging. Små endringer i SFO sine rutiner før, under og etter måltidene kan sikre en større grad av medvirkning og deltakelse for barn. Problemstillingen trenger derimot ytterligere forskning for å kunne fremstille en tydelig konklusjon på barnas grad av medvirkning ved måltidet.

Abstract

Background and purpose: The food habits of children today are not aligned with the dietary advice from the Norwegian directorate of health. At the same time, it is known that dietary habits often persist in the transition from childhood to adulthood. Studies have shown that food habits in children can be improved when they're included in mealtime activities. For that reason, it is important to find areas where such activities can be performed. The governing documents of the after-school program suggests that this can be carried out there. However, there has been little research thus far in this area. The purpose of this research is therefore to examine whether children are included in mealtime activities at the after-school program through involvement and active participation. The research question is: "To what degree do children contribute to the mealtime in the after-school program.

Methods: The issue have been researched both quantitatively and qualitatively. A digital survey, including 123 questions was sent out nationwide. Of these, 13 was included in this research. A total of 312 employees and leaders of the after-school program answered all the relevant questions used in this paper. Focus group interviews were also conducted at four schools in Bergen, and two schools in Asker.

Results: The results showed that most of the staff included children to a small extent. In planning (44%), making (40%), setting the table (36%) and serving (36%). However, there was considerable variation in the staff's responses to these activities. Staff included children in cleanup to a great (66%) or middle (34%) degree. A bread meal with cold cuts was mostly served, the children however, wished for more hot food. The children did not experience to have any impact on what food was being served. Nor did they get to make food, except for single cases like long-days or for Christmas where gingerbread cookies were made.

Conclusion: The staff gave somewhat varied answers to children being allowed to participate in the meal. The children experienced in a small degree to participate in choices of foods or opportunities to participate in cooking of food. Small changes in the routines before, during and after meals in the after-school program might secure a better degree of participation for the children. The research question still needs more research to be fully concluded.

Innhold

1.	Innledning.....	1
1.1.	Bakgrunn for valg av tema	2
1.2.	Avgrensing av oppgaven/definisjoner	3
2.	Teori.....	4
2.1	Skolefritidsordningen.....	4
2.1.1.	Vedtekter i Bergen og Asker kommune	4
2.2	Overordnede dokumenter som styrer måltidet på SFO	5
2.2.1	Menneskerettighetene og Norges grunnlov	6
2.2.2	Opplæringsloven og skolefritidsordningens rammeplanverk	6
2.2.3.	Retningslinjer for måltidet på SFO i dag.....	8
2.3.	Måltidet på SFO.....	10
2.3.1.	Måltidets organisering og innhold	10
2.3.2.	Begrensninger ved måltidet i SFO	11
2.3.3.	Barnas deltakelse i måltidet ved SFO	12
2.4	Elevmedvirkning.....	13
2.4.1.	Harts stigemodell for medvirkning.....	15
2.4.2.	Shiers fem veier til deltakelse.....	18
3.	Metode	20
3.1	Kvalitativ metode	22

3.1.1 Rekruttering av respondenter	22
3.1.2 Intervjuguide for barn.....	23
3.1.3 Gjennomføringen av intervju	24
3.2 Kvantitativ metode.....	25
3.2.1 Rekruttering av respondenter	25
3.2.2. Spørreskjema	25
3.3 Kvalitativ analyse.....	28
3.4. Kvantitativ analyse	29
3.4.1. Forarbeid	29
3.4.2. Deskriptive analyser for å beskrive utvalget	30
3.4.3. Forutsetninger for parametriske analyser.....	31
3.4.4. Parametriske analyser	33
3.5. Etiske hensyn	34
3.6. Validitet, reliabilitet og generalisering.....	35
4. Resultat.....	39
4.1 Kvantitativt utvalg	39
4.2 Deskriptive resultater	40
4.3. Forskjeller mellom ulike grupper	44
4.3.1 Ledere og ansatte	44
4.3.2 Varmmat og smøremåltid.....	45
4. 4 Bivariat analyse	47

4.5 Kvalitativt utvalg.....	48
4.6 Barnas deltakelse rundt måltidet.....	49
4.7 Barnas tanker om måltidet som serveres	50
5. Diskusjon	52
5.1 Barns deltakelse i matlagingsaktiviteter	52
5.1.1. utfordringer ved å inkludere barn i måltidsaktiviteter	55
5.2 Barns involvering i planlegging av måltid	56
5.2.1 Barnas preferanser har høyere prioritet enn barnas tanker.....	56
5.2.2 Serverer det barna ønsker av og til	58
5.3 Forskjeller mellom ulike SFO-er	59
5.3.1. Tilfeldige forskjeller	61
5.4 Styrker og svakheter	62
6. Avslutning.....	63
6.1. Videre forskning.....	64
Referanseliste.....	65
Vedlegg 1: Vurdering av behandling av personopplysninger	71
Vedlegg 2: Intervjuguide for fokusgruppeintervju med barn.....	73
Vedlegg 3: Spørsmål fra spørreskjema	76

Oversikt over figurer og tabeller.

Figur 1 Oversikt over hva som har blitt samlet inn, hvor mange som deltok, og når det ble gjennomført.....	21
Figur 2 Bilde av barn som lager mat, brukt i fokusgruppeintervju med barn.....	24
Figur 3 Representasjon av innholdet i en variabel. Eksempelet til venstre viser til dårlig innholdskvalitet der kun en side av et begrep er representert, mens eksempelet til høyre viser god innholdskvalitet ved å representere flere sider (Ringdal, 2018, s. 105)	36
Figur 4 Svarandeler på hvor ofte ulike måltider blir servert i løpet av en typisk uke.....	41
Figur 5 Ansattes svar om hvorvidt barn inkluderes i medbestemmelse av måltid	42
Figur 6: Ansattes svar for hvilken grad barns aktiviteter og preferanser påvirker måltidet ...	43
Tabell 1: Harts stigemodell for medvirkning, bestående av åtte trinn. Tabellen tar for seg Harts åtte trinn, og hva som skal til for å følge hvert steg (Hart, 1992; Norsk oversetting av Mikalsen, Nes og Dobson, 2013, s.62).	15
Tabell 2: Shier sin modell for deltaking. Tabellen tar for seg fem nivåer, og hvilke åpninger, muligheter og forpliktelser som må være på plass for å være på et gitt nivå (Shier, 2001; Norsk oversettelse av Redd barna, 2017, henvisning til Danielsen, 2017, s. 121).	18
Tabell 3: Variabelen elevaktivitet med 14 indikatorer. Indikatorene som er markert i rødt er ekskludert fra masteroppgaven, mens de markert i grønt er inkludert.....	27
Tabell 4: Normalfordelingstest. Verdier under .05 tilsvarer ingen normalfordeling. Skjevhet viser til hvilken side verdiene er samlet, mens kurtosis viser til flat eller ekstrem kurve.	32
Tabell 5: Levenes test for equality of variances, der signifikans-verdiene avgjør hvilken av to p-verdier man skal bruke.	33
Tabell 6: Antall SFO-ledere og SFO-ansatte fra ulike landsdeler som helt eller delvis besvarte spørreskjemaet.....	39

Tabell 7: Antall SFO-ledere og SFO-ansatte som besvarte de ulike delene av spørreskjemaet.	40
Tabell 8: Sammenligning mellom lederes og ansattes svar på grad av deltakelse i aktiviteter og medvirkning målt i planlegging, tilberedning, borddekkning, servering og opprydning. (N SFO-ledere = 205-206. N SFO-ansatt = 106-107)	44
Tabell 9: Sammenligning av mengde varmmat sin effekt på barns grad av deltakelse i aktiviteter og medvirkning målt gjennom planlegging, tilberedning, servering, borddekkning og opprydning. (N 0-2 dager = 231. N 3-5 dager = 82)	46
Tabell 10: Sammenligning av mengde smøremåltid sin effekt på barns grad av deltakelse i aktiviteter og medvirkning målt gjennom planlegging, tilberedning, servering, borddekkning og opprydning. (N 0-2 dager = 231. N 3-5 dager = 82)	47
Tabell 11: Korrelasjon mellom ulike indikatorer på barns grad av deltakelse og medvirkning ved måltidet	48
Tabell 12: Antall skoler og fokusgrupper som deltok i fokusgruppeintervju ved Asker og Bergen kommune	49

1. Innledning

Barn sine muligheter til å påvirke eget liv er et tema som har fått stadig økende oppmerksomhet. Barnekonvensjonen artikkel 12 og 13 gir barn rett til å fritt gi uttrykk for egne synspunkter i alle forhold som vedrører dem selv (Forente nasjoner, 1989). Dette er videre fastsatt i grunnloven, og utdypet i opplæringsloven som sier at barn skal ha medansvar og rett til medvirkning (Opplæringsloven, 1998 §9A-8). Skolefritidsordningen har i tillegg til dette et eget rammeplanverk som er fastsatt som forskrift. Der nevnes det at barnas skaperglede, engasjement og utforskertrang skal være utgangspunktet for SFO-enes rammer. Barna skal oppmuntres til å delta i fellesskap ved å tilpasse seg andre, og selv uttrykke egne ønsker og behov. Koblet til måltidet skal man på SFO oppnå matglede, fellesskapsfølelse og gode helsevaner gjennom måltidet. Måltidet handler her ikke kun om maten som spises, men kan også brukes som en arena med gode samtaler, deltakelse og en opplevelse av fellesskap (Kunnskapsdepartementet, 2021).

Ungkost 3 rapporterte i 2016 at norsk ungdom i dag spiser for lite frukt, grønnsaker og fisk. I tillegg til det spiser de for mye kjøtt, mettet fett og sukker (Hansen et al., 2016) Det samme viste HEVAS-rapporten (Helsevaner blant skoleelever) i 2020. Ytterligere viste den at flere grupper fikk et dårligere kosthold i overgangen fra barneskole til ungdomsskole. Tendensene som forekom, var forverret siden forrige rapport (2014). Det ble derfor presisert at det er viktig å utforske tiltak som er med på å snu denne trenden (Haug et al., 20120). Viktigheten av dette forsterkes av en studie fra 2007, som viste at kostholdsvaner fra barndommen ofte blir tatt med videre inn i voksenlivet (Mikkilä et al., 2007).

Å fremme barns deltakelse og engasjement kan være avgjørende når barn skal lære om helse og sunne livsvalg (Wistoft, 2008). Samtidig skriver Grabowski & Aagard-Hansen (2011) at barns nysgjerrighet og motivasjon er størst når de får erfare at de blir anerkjent som aktive deltakere. Flere studier har vist at å inkludere barn i matlagingsprosesser kan ha en positiv innvirkning på deres kosthold og matpreferanser (Crary et al., 2022; DeJesus 2019; Glaser, 2019 Alliot et al. 2016). Glaser (2019) foreslår at å være med å bestemme menyen, dekke på bord, rydde opp etter et måltid og være med på selve matlagingen er viktig for

barnas matkunnskaper. Det er også vist at barn spiser mer av mat de har laget selv, uavhengig av om det er ernæringsmessig tilfredsstillende eller ikke (DeJesus, 2019). Når måltidene de er med på å tilberede inneholder frukt og grønnsaker øker det lysten til å smake på både kjente og ukjente varianter (Allirot et al, 2016; Crary et al, 2022).

Skolefritidsordningen er en arena med mange barn. I skoleåret 2022/2023 har 165000 barn benyttet seg av tilbudet. Likevel har det vært lite forskning på mat og måltid på SFO så langt. Utenom de ulike retningslinjene om hvordan SFO skal organiseres, er det lite å finne om hvordan måltider faktisk blir gjennomført. Nasjonalt ble temaet sist kartlagt i 2013, hvor to rapporter undersøkte kvantitativt og kvalitativt hver for seg (Staib et al., 2013; Fossgard et al., 2013). Der kom det frem at 90% av SFO-ene serverte et måltid, hovedsakelig bestående av brødmat, pålegg og i noen tilfeller frukt og grønt (Staib et al., 2013). Dette ble gjort selv om både barn og foreldre uttrykte at varmmat var det mest populære ønsket (Fossgard et al., 2013). Kartleggingene viste ytterligere at rett under halvparten av skolene inkluderte barna i matlagingen (Staib et al., 2013). Det samsvarte ikke med kvalitative funn samme år (Fossgard et al., 2013). Flere rapporter har også vist at det er utfordringer ved måltidet i SFO, dette har inkludert tid, økonomi, bemanning, kjøkkenfasiliteter og kompetanse (Forbrukerrådet, 2018; Wendelborg et al., 2018; Hogsnes et al., 2017; Staib et al., 2013; Fossgard et al., 2013).

1.1. Bakgrunn for valg av tema

Selv om ungkost 3 skriver at norske barns kosthold stort sett er i tråd med anbefalingene, er det betydelige utfordringer i deler av deres inntak. Ettersom matvaner ofte vedvarer i overgangen fra barndommen til voksen alder, er det vesentlig at man finner måter å snu disse trendene på. Ettersom studier har vist at både medvirkning og aktiv deltakelse kan ha en positiv effekt på barn og unges kostholdsvaner, synes jeg dette var noe som kunne utforskes ytterligere. Med den store andelen barn som benytter seg av SFO-tilbudet, er dette en arena som potensielt kan påvirke mange barn. Samtidig er skolefritidsordningen et område det har blitt forsket lite på så langt, mens dens styrende dokumenter tydelig legger opp til at barn kan inkluderes i ulike matlagingsprosesser. Tidligere kartlegginger har belyst utfordringer ved måltidet, på tross av dette har jeg valgt å utforske hvorvidt barn inkluderes i

ulike matlagingsprosesser. Dette er bakgrunnen for problemstillingen: «I hvilken grad er barna med på å medvirke i måltidet på skolefritidsordningen».

1.2. Avgrensning av oppgaven/definisjoner

Begrepet «medvirke» tillegges i denne oppgaven to deler. Først omtales barnas muligheter til å ha innflytelse på valg som blir tatt. I tråd med måltidet handler dette i stor grad om hvorvidt barna har påvirkningskraft på det som blir servert. Gjennom oppgaven blir dette referert til som elevmedvirkning. Del to av begrepet tar for seg barnas aktive deltakelse i måltidet. Aktivitetene som blir presentert i denne oppgaven er matlaging, servering, borddekking og opprydning. I tråd med problemstilling er det i hvilken grad barna får medvirke som blir undersøkt.

At oppgaven tar utgangspunkt i «måltidet» begrenser seg til det som serveres av mat på skolefritidsordninger etter skoletid. Det vil si at hva som har blitt svart i tråd med en eventuell frokost-servering ikke har blitt vurdert.

Resultatene som forekommer, er også todelt. Kvantitativt har det blitt undersøkt på et nasjonalt nivå, mens det kvalitativt har blitt begrenset til Bergen og Asker kommune. Disse kommunene har også blitt presentert med vedtekter gjennom oppgaven, og representerer ikke nødvendigvis gjeldende vedtekter i andre kommuner i Norge. Utover dette er både opplæringslov og skolefritidsordningens rammeplanverk felles for alle SFO i Norge.

2. Teori

2.1 Skolefritidsordningen

Skolefritidsordningen er et tilbud alle kommuner i Norge skal ha. Det er et tilbud som finner sted før og etter skoletid for barn som går på første til fjerde trinn. I tillegg kan barn med særskilte behov også få plass opp til syvende trinn (Regjeringen, 2023). Kommunene er kun pliktige til å ha en slik ordning på dager hvor det også er skole, men mange steder holder de også åpent i ferier (Kilde – Asker kommune / Bergen kommune).

Nasjonalt benytter ca. 165 000 barn seg av tilbudet om skolefritidsordning gjennom skoleåret 2022/2023. Av disse går 9519 i Bergen kommune, og 3610 i Asker kommune (Statistisk sentralbyrå, 2015 – 2022). Det var en økning fra skoleåret 2021/2022, og forventes å øke til neste år som følge av økt finansiering (Regjeringen, 2022). I år får førsteklassinger 12 timer i uken gratis SFO, som har ført til at 92 % av førsteklassingene i Norge benytter seg av SFO. Fra starten av skoleåret 2023/2024 vil også barn på 2. trinn få et slikt tilbud (Regjeringen 2022).

Det presiseres at skolefritidsordningen skal være noe annet enn skole og barnehage, og de har derfor egne rammeplaner å følge istedenfor læreplanverket. Samtidig utvikles vedtekter kommunalt etter nasjonale føringer. De nasjonale føringene setter minimumskrav, som blant annet innebærer foreldrebetaling, åpningstider, bemanning og mer (Regjeringen, 2023).

2.1.1. Vedtekter i Bergen og Asker kommune

Skolefritidsordningene i Bergen kommune drives i tråd med opplæringsloven § 13-7, i tillegg til de gjeldende vedtektene (Opplæringsloven, 1998, §13-7). Utover det som står ellers i opplæringsloven om barnas skolemiljø, står det i vedtektene at SFO er åpent for alle som søker, gitt at de er barn på 1. – 4. trinn, eller barn med særskilte behov på 5. – 7. trinn. (Bergen kommune, 2021, s. 2). Ordningen er her foreldrebetalt, og koster 2945kr i måneden for hel plass, og 2341 for redusert plass (inntil 60 prosent av hel plass). I tillegg kommer en pris på 310 kroner i kostpenger hver måned (Bergen kommune, 2023). Kostpengene skal ifølge vedtektene gå til et smøremåltid. Det er den enkelte SFO sitt ansvar å finne lokale

ordninger som tar vare på barn med allergier (Bergen kommune, 2021).

Åpningstidene er fastsatt til 07.30 – 16.30, men hver enkelt skole kan ha lokale åpningstider utover dette om ønskelig. Det er også bestemt at SFO-ene skal holde åpent alle arbeidsdager i året, med unntak av juli måned hvor det er stengt. Også her har hver enkelt skole mulighet til å ta lokale valg utover dette. Så sant det lar seg gjøre bør SFO ha en egen base på skolens område, og heller benytte skolens resterende område ved behov. Også dette avgjøres av hver enkelt skole.

Også Asker kommune organiserer skolefritidsordningen etter nasjonale regler (opplæringsloven, rammeplanverket for SFO), og kommunale planer (Forskrift om vedtekter for kommunal skolefritidsordning, Asker, 2022, §2). Alle barn har rett til plass på SFO gitt at søknaden oppfyller kravet om alderstrinn eller særskilt behov (Forskrift om vedtekter for kommunal skolefritidsordning, Asker, 2022, §14). I Asker skiller de mellom vanlig SFO, som gjelder de 190 vanlige skoledagene, og ferie-SFO, som gjelder gjennom vinterferie, høstferie og deler av sommerferien. Også her er SFO stengt i juli måned. Åpningstidene for både ordinær og ferie-SFO er satt til 07:30 – 17:00. Også her kan enkeltskoler og SFO ta lokale valg som utvider denne tiden. (Forskrift om vedtekter for kommunal skolefritidsordning, Asker, 2022, §3 og §4).

Tilbudet er foreldrebetalt, og koster 3701 kroner i måneden for de som er der hver dag. (Asker kommune, 2023). Unntaket for dette er barn på førstetrinn, som har 12 timer gratis SFO i uken (Regjeringen, 2023). Det nevnes ingenting om kostpris eller annen betaling for mat. Hva betalingen dekker, eller hva som serveres av mat nevnes heller ikke.

2.2 Overordnede dokumenter som styrer måltidet på SFO

Det finnes både internasjonale og nasjonale dokumenter som er styrende for skolen og skolefritidsordningen. I både den norske grunnloven, menneskerettighetene, FNs barnekonvensjon, opplæringsloven og rammeplanverket for SFO står barnas mulighet til medvirkning sentralt. I tillegg til dette har helsedirektoratet utviklet retningslinjer for hvordan mat og måltid på SFO kan gjennomføres.

2.2.1 Menneskerettighetene og Norges grunnlov

Menneskerettighetene er internasjonale rettigheter som gjelder for hvert enkelt individ. Verdenserklæringen om menneskerettigheter ble utviklet av de forente nasjoner (FN) i 1948, men har lenge vært en vesentlig del av verdenshistorien, og var blant annet et viktig grunnlag for Norges grunnlov. I 1999 fikk Norge også en egen lov om menneskerettigheter (Danielsen, 2017, s.98-99). Rettighetene gjelder også for barn, som samtidig har rett på ytterligere spesielle vernetiltak og særskilt omsorg. Dette er noe de får gjennom Barnekonvensjonen (Danielsen 2017, s. 99). Barnekonvensjonen er en internasjonal avtale som tar for seg barns rettigheter. Den er delt i fire hovedområder: 1) rett til liv og helse, 2) rett til skolegang og utvikling, 3) rett til omsorg og beskyttelse og 4) rett til deltakelse og innflytelse. I Norge ble barnekonvensjonen gjeldende som en del av norsk lov i 2003. I tillegg til det går den foran andre norske lover om de skulle stå mot hverandre (Regjeringen, 2022b). Artikkel 12 i barnekonvensjonen blir omtalt som «en demokratiartikkel, fordi den gir barn rett til deltakelse og medvirkning» (Danielsen, 2017, s. 103). I artikkelen kommer det frem at barn skal ha rett til å få si sin egen mening. Barna skal i samsvar med deres egen alder og modenhet få muligheten til å danne seg egne synspunkter, og fritt få lov til å gi uttrykk for disse i alle forhold som vedrører barnet selv (Forente nasjoner, 1989, artikkel 12).

2.2.2 Opplæringsloven og skolefritidsordningens rammeplassverk

Opplæringsloven er loven som gjelder for både grunnskole og videregående opplæring. Ettersom skolefritidsordningen er en del av grunnskolen, vil den også gjelde her. Tidlig i opplæringsloven, under formålet med opplæringen, nevnes elevmedvirkning. Der står det at barna «skal ha medansvar og rett til medvirkning» (Opplæringsloven, 1998 §1-1). Videre blir det belyst at «elevene skal få ta del i planlegginga og gjennomføringa av arbeidet for et trygt og godt skolemiljø» (Opplæringsloven, 1998 §9A-8). Det utdypes også at et trygt og godt skolemiljø innebærer å fremme helse, trivsel og læring (Opplæringsloven, 1998 §9-2). I tillegg til dette har opplæringsloven et eget avsnitt for skolefritidsordningen. Der kommer det frem at «skolefritidsordningen skal legge til rette for lek, kultur- og fritidsaktiviteter med utgangspunkt i alder, funksjonsnivå og interesser» (Opplæringsloven, 1998, §13-7).

Rammeplanverket for SFO er fastsatt som forskrift, og gjelder for arbeidet i skolefritidsordningen. Den ble utviklet i forkant av skoleåret 2021/2022, og trådte i kraft 1. august 2021 (Kunnskapsdepartementet, 2021, s. 36) I beskrivelsen av skolefritidsordningens verdigrunnlag kommer det frem at SFO skal gi en god ramme for helhetlig utvikling og læring ved å ta utgangspunkt i barnas skaperglede, engasjement og utforskertrang. Videre skal SFO «støtte barnas naturlige nysgjerrighet og lyst til å skape og være kreative, engasjerte og utforskende» (Kunnskapsdepartementet, 2021, s. 8). Senere står det at «barna skal oppmuntres til deltakelse i fellesskapet» (Kunnskapsdepartementet, 2021, s. 9). Ved deltakelse i et fellesskap skal barna både øve på å tilpasse seg andre, men også uttrykke egne behov og ønsker. Dette avsluttes med at barna har rett til medvirkning (Kunnskapsdepartementet, s. 9).

I rammeplanen står det overordnet at innholdet i SFO skal legge til rette for gode vilkår for medvirkning i SFO. Ordningen skal ha et helsefremmende innhold gjennom aktiviteter som er tilpasset den enkelte barnegruppen. Samtidig må det være mest mulig inkluderende. Videre står det at SFO kan tilby aktiviteter som støtter opp under skolens innhold, men at SFO generelt skal være noe annet enn skole, og at barna skal få drive med selvvalgt lek og annen barnestyrt aktivitet.

Når det gjelder mat og måltid på SFO kommer det frem at skolefritidsordningen bør oppnå matglede, fellesskapsfølelse og gode helsevaner gjennom daglige måltider. Dette utdypes med at måltidet ikke kun omhandler maten som spises, men at det også er en arena som kan legge til rette for måltidsglede gjennom gode samtaler, deltakelse og en opplevelse av fellesskap. Mat som serveres på SFO bør også bygge på et helsefremmende kosthold, og derfor ta utgangspunkt i helsedirektoratets kostråd. I tillegg bør bærekraftige matvaner og forbruk også være i fokus. Avslutningsvis påpekes det at å lage mat sammen med barna i SFO kan gi erfaringer med hvordan de selv kan lage enkle og sunne måltider. (Kunnskapsdepartementet, 2021, s.15).

2.2.3. Retningslinjer for måltidet på SFO i dag

Utover det rammeplanverket ovenfor skriver om mat og måltid i SFO finnes det få regler for maten som serveres på skolefritidsordningen. Når det er sagt finnes det flere kilder som skriver om hva slags matinntak man bør ha. Nasjonalt råd for ernæring har utgitt kostråd for hele den norske befolkningen. Der anbefales det blant annet at man skal ha et variert kosthold med mye grønnsaker, frukt og bær, grove kornprodukter og fisk. Ytterligere anbefales det å begrense mengden bearbeidet kjøtt, rødt kjøtt, salt og sukker (Helsedirektoratet, 2016). Kostrådene er videre utgangspunktet for de nasjonale faglige retningslinjene for mat og måltider i skole og SFO (Helsedirektoratet, 2015). Retningslinjene har egne råd for barneskolebarn, og er et veiledende dokument som kan hjelpe SFO-er i Norge med servering av mat og måltider. Ved å følge dem vil barn på SFO få et mat- og måltidstilbud som fremmer helse, trivsel, utvikling og læring (Helsedirektoratet, 2015).

I retningslinjene står det blant annet at maten bør inneholde matvarer fra tre grupper. Disse er 1) Grove kornprodukter 2) Frukt, grønnsaker og bær 3) varierte former for proteiner (Helsedirektoratet, 2015). Mer spesifikt for de ulike gruppene foreslår retningslinjen at det bør brukes brød og kornprodukter, med mye fiber og fullkorn, samt lite salt og sukker. Hva som er tilgjengelig av pålegg bør være variert, og alltid inneholde både fisk og grønnsaker. Her spesifiseres det at det bør være minst 3-4 alternativer. Om varmmat serveres bør dette variere mellom fisk, kjøtt og vegetar. Om det serveres hver dag, bør minst en til to av dagene inkludere fisk, mens minst en dag inkluderer vegetar (Helsedirektoratet, 2015). I tillegg til mat som er anbefalt innebærer retningslinjene mat som bør unngås. Produkter med mye salt bør minimeres, og erstattes med de som har lavt saltinnhold. Bakevarer med mye sukker og/eller fett anbefales å hovedsakelig tilhøre spesielle anledninger. Sjokolade, snacks og annet godteri bør derimot ikke være noe som serveres på SFO (Helsedirektoratet, 2015).

Retningslinjene tar ikke kun for seg det som bør serveres av mat, men utdyper også litt om det helhetlige arbeidet med mat og måltider. Det kommer blant annet frem at måltidene i både skole og SFO gir mange muligheter for pedagogisk aktivitet som kan styrke barnas kompetanse om mat i et bredt perspektiv. Disse vil være med på å stimulere barnas nysgjerrighet og interesse for mat, matlaging og matkultur. Ved å være med å lage mat blir det lagt til rette for at de får prøve nye råvarer og matretter (Helsedirektoratet, 2015).

Om barn i Norge har et kosthold som går i tråd med helsedirektoratets retningslinjer (2015; 2016) har blitt undersøkt med jevne mellomrom. Ungkost, på initiativ fra myndighetene, og HEVAS, på oppdrag fra verdens helseorganisasjon (WHO) (Hansen et al., 2016; Haug et al., 2020). Ungkost har i tre perioder mellom 1990 og 2016 gjennomført undersøkelser, mens HEVAS har produsert fire rapporter mellom 1983 og 2020.

Ungkost er en landsomfattende kostholdsundersøkelse blant barn og unge, og er blitt gjennomført blant 4. og 8. klassinger. Den siste undersøkelsen, Ungkost 3, gjennomførte datainnsamling i 2015, og konkluderte med at barn og unge har et kosthold som stort sett går i tråd med helsedirektoratets anbefalinger. Likevel nevnes det flere utfordringer, som strider med det som er anbefalt. Både fjerdeklassingene og åttendeklassingene hadde et gjennomsnittlig inntak av frukt og grønt på 230g hver dag. Om man utelukker juice var begge gruppene under 200g daglig (Hansen et al., 2016). Til sammenligning anbefaler Helsedirektoratet fem porsjoner med frukt og grønt daglig, der en porsjon for en voksen, og barn ned til 10-årsalderen er på 100g (Helsedirektoratet, 2016). For barn under 10 år foreslås en håndfull som en porsjon (Helsedirektoratet, 2015). Undersøkelsene viste også et relativt lavt inntak av fisk sammenlignet med den anbefalte mengden på 300 – 450 antall gram i uken. Begge gruppene hadde et daglig inntak på 24 gram i gjennomsnitt (Hansen et al., 2016). Det tilsvarer 168 gram i uken, som i likhet med frukt og grønt inntaket er under halvparten av anbefalt mengde. Ungkostrapporten viser videre at begge gruppene også har et for høyt inntak av, mettet fett og sukker (Hansen et al., 2016).

HEVAS er en landsomfattende spørreskjemaundersøkelse blant norske 11-, 13-, 15- og 16-åringene. Undersøkelsen er gjort i samarbeid med 50 andre land som har gjennomført lignende undersøkelser på vegne av WHO. I likhet med ungostrapporten viste resultatene at mange barn ikke fulgte kostholds anbefalingene. Rapporten sa ingenting om gjennomsnittsmengde, men viste at kun 40% av 11-åringene svarte at de spiste frukt og grønnsaker hver dag. Disse resultatene vedvarte for jentene uavhengig av alder, mens det hos guttene sank ved overgangen til ungdomsskolen. For flere av aldersgruppene var også fruktinntaket lavere enn ved forrige HEVAS-rapport fra 2016. HEVAS-rapporten konkluderte med at tiltak må settes i stand for å få flere barn og unge til å følge nasjonale kostråd, spesielt i overgangen til ungdomsskolen. Samtidig må de negative trendene følges opp, slik at de kan endres fremover (Haug et al., 2020).

2.3. Måltidet på SFO

Det finnes generelt lite informasjon om hvordan måltidet på SFO blir gjennomført. Den første nasjonale kartleggingen fra 2006 kartla mat og måltidet i skolen. Samtidig ble det inkludert enkelte resultater fra skolefritidsordningen (Kunnskapsdepartementet, 2006). I 2013 ble det gjennomført to nye kartlegginger av mat og måltid, denne gangen kun på SFO. Den ene smalet inn data kvalitativt i Bergen (Fossgard et al., 2013). Mens den andre samlet inn data kvantitativt nasjonalt (Staib et al., 2013). Hovedfokuset gjennom disse var i stor grad maten som ble servert, og hvilke forhold som påvirket dette. Dette er den siste gjennomførte kartleggingen av måltidet i SFO i regi av helsemyndighetene. I senere tid har også nye evalueringer blitt gjort av SFO både nasjonalt og kommunalt. Hogsnes et al. (2017) evaluerte det faglige innholdet og kvaliteten i SFO i Kristiansand kommune. Et år senere kom Wendelborg et al. (2018) med en nasjonal evaluering av SFO i Norge. Måltidet hadde i disse rapportene mindre fokus enn mange andre aspekter ved SFO. Mat og måltid var derimot tilbake i fokus hos forbrukerrådet (2018), som sammen med kost- og ernæringsforbundet besøkte skolefritidsordninger landet rundt. Det produserte flere eksempler på hvordan mat og måltid kan gjennomføres i SFO slik at helsedirektoratets kostråd tilfredsstilles (Forbrukerrådet, 2018; Helsedirektoratet, 2015). Rapporten belyste også flere barrierer som påvirket måltidet i SFO (Forbrukerrådet, 2018).

2.3.1. Måltidets organisering og innhold

Kartleggingen fra 2013 fant at 90 % av skolefritidsordningene serverte minimum et måltid i løpet av tiden på SFO (Staib et al., 2013). Dette var en økning fra 2006, hvor kun 65% av SFO-ene tilbød dette (Kunnskapsdepartementet, 2006). Det mest vanlige tilbudet var i begge tilfellene et smøremåltid, bestående av brødmatt, pålegg og i enkelte tilfeller frukt og grønt. Samtidig kom det frem at 74% av skolene serverte et varmt måltid 1 - 2 dager i uken (Staib et al., 2013). Dette stemte overens med hva Fossgard et al. (2013) fant gjennom sin studie. Gjennom observasjon på fire skoler serverte tre av dem varmmat en gang i uken, mens en skole inkluderte det flere av dagene. Et varmt måltid ble også sett på som mer populært enn kald mat av både barna og foreldrene (Fossgard et al., 2013). Hva et varmt måltid innebærer er derimot litt mer uklart. Staib et al. (2013) refererte til en rapport fra 2007, gjennomført i Sør-Trøndelag, som viste at varmmat servert på SFO hovedsakelig bestod av ferdigprodukter

med et høyt fettinnhold. Selv om dette er gamle resultater, samsvarer det også med nyere rapporter. Hogsnes et al. (2017) viste at SFO-ledere i Kristiansand kommune hadde fokus på at måltidet på SFO var et mellommåltid. Måltidet var derfor av det enkle slaget, også når det var varmmat. Videre viste en undersøkelse gjennomført av NRK Sørlandet (2017) at varmmat i Kristiansand, Grimstad og Farsund kommune hovedsakelig bestod av pizza, pølser og pasta. I Farsund var det på et år kjøpt inn 196 pakker pølser og to pakker laksefilet. Avslutningsvis fant Wendelborg et al. (2018) at det var stor variasjon i hvordan foreldre opplevde måltidet. Selv om resultatene viste at over halvparten av dem var helt eller delvis enig i at måltidet var sunt og variert, var det stor spredning i hva som var blitt svart. Analysene viste videre at variasjonen ikke lå i hvilken kommune respondentene var fra, men heller hvilken skole de tilhørte.

2.3.2. Begrensninger ved måltidet i SFO

Gjennom de ulike kartleggingene og evalueringene har det blitt pekt på flere begrensninger ved måltidet. I undersøkelsene til Hogsnes et al. (2017) kom det frem fra både foreldre og SFO-ledere at kjøkkenfasilitetene var for dårlige. Det kom også frem at enkelte mente at ressursene (bemanningen) kunne bli bedre brukt andre steder enn på kjøkkenet. Pris har også blitt pekt på som en faktor som påvirker måltidet ved at det har vært utfordrende å kjøpe ernæringsmessige tilfredsstillende matvarer (Staib et al., 2013; Fossgard et al., 2013). Når ulike fagpersoner ble spurt om barrierer var de enige i at dårlig tid, økonomi og manglende kjøkkenfasiliteter var betydelige faktorer som begrenset mulighetene ved måltidet. Likevel pekte de på kompetanse og enkeltpersoners vilje som den mest betydningsfulle barrieren (Forbrukerrådet, 2018). Det ble også vist flere eksempler, på at det var fullt mulig å ha et ernæringsmessig bra og variert måltid, som tilfredstilte helsedirektoratets anbefalinger (Forbrukerrådet, 2018). Et eksempel på dette var ved Algarheim SFO i Ullensaker. Der laget to ansatte en seksukers-plan, bestående av ulike typer måltider. SFO-en hadde et budsjett på 222 kroner per barn, nesten 100 kroner mindre enn kostprisen i Bergen kommune i dag (Bergen kommune, 2023). Ettersom tid og bemanning har blitt nevnt som utfordringer for måltidet, skal det sies at det ved dette eksempelet krevde en ansatt som startet å lage mat mens barna fortsatt var på skolen.

2.3.3. Barnas deltakelse i måltidet ved SFO

På tross av flere utfordringer tilkoblet måltidet svarte ansatte gjennom den kvantitative undersøkelsen i 2013 at barna på 61% av skolene var med på å dekke bord, mens de på 88% av skolene hjalp til med opprydningen (Staib et al., 2013). Fossgard et al. (2013) viste samtidig at det ble observert regler for opprydningen på samtlige av skolene. Det var derimot noe variasjon i reglene, der barna på de fleste skolene måtte legge tallerkener og glass på et bestemt sted, mens de på en annen skole også måtte vaske opp etter seg selv. Ytterligere svarte ansatte gjennom intervju at det var populært blant barna å få være med på serveringen av mat, og at flere barn ønsket å hjelpe til med både vasking av bord og servering (Fossgard et al., 2013).

Når det gjaldt tilberedningen av et måltid svarte rett under halvparten av ansatte i SFO at det var noe de inkluderte barna i (Staib et al., 2013). Resultatene stemte derimot ikke overens med hva Fossgard et al. (2013) fant, ettersom ingen av skolene som ble undersøkt inkludere barna i en slik prosess. Ansatte forklarte gjennom intervju at det i hovedsak skyldtes for liten tid mellom skoledagens slutt og matserveringen på SFO (Fossgard et al., 2013). Barnas deltakelse i selve matlagingen har i utgangspunktet ikke blitt utforsket etter dette. Likevel foreslo foreldre gjennom spørreskjema at et økt budsjett kunne sikret bedre kvalitet på et måltid, og samtidig legge til rette for at barna kunne være med å kutte grønnsaker eller steke røre (Hogsnes et al., 2017). Wendelborg et al., (2018) viste derimot at pris for enkelte kunne være et problem, etter det ble observert store forskjeller basert på den forventede sosioøkonomiske statusen i området til SFO-en. Eksempelet som ble nevnt tidligere viste likevel at det er mulig å inkludere barna uten å øke prisen. Selv om barna i utgangspunktet ikke var med på kjøkkenet på de vanlige dagene, var situasjonen en helt annen når SFO-ene holdt åpent i ferietiden. Langdagene ble derfor sett på som en mulig arena for matlaging med barn (Forbrukerrådet, 2018).

Hvorvidt barn har fått være med på å bestemme hva som skal serveres på SFO har vært noe uklart. Staib et al. (2013) fant at det på 75% av SFO-ene var SFO-lederen sitt ansvar å bestille mat. I tillegg svarte 44% at det var en matansvarlig som enten hjalp til, eller alene tok et slikt ansvar. På kun 22% av SFO-ene ble det svart at barna var med på å bestemme hva som skulle

bestilles. Det var derimot 40% som svarte at barna var med på å bestemme meny/matvarevalg når spørsmålet ble stilt på en annen måte (Staib et al., 2013). Når det gjaldt selve bestemmelsen av hva som ble servert viste Fossgard et al. (2013) at SFO-ledere hovedsakelig bestilte mat basert på egen kunnskap, uavhengig av om de kjente til retningslinjer for mat og måltid eller ikke. Staib et al. (2013) viste samtidig at kun 40% av SFO ledere kjente til retningslinjene. Også dette er fraværende fra de nyere rapportene, selv om retningslinjer blir nevnt kort i enkelte av intervjuene (Hogsnes et al., 2017; Forbrukerrådet, 2018).

Andre studier har utforsket barns deltakelse i måltidet generelt, og hva dette kan medføre. En studie fra 2019 (DeJesus et al.) viste at barn spiser mer av et måltid de har tilberedt selv, enn om noen andre har laget det. Studien viste at dette gjaldt både når barna hadde laget «sunne» og «usunne» måltider. De konkluderte derfor med at om målet var å promotere helse, måtte spesifikke retningslinjer som sikret ernæringsmessig gode måltider også være på plass (DeJesus et al. 2019). De samme resultatene viste en studie fra 2016 (Allirot et al). Der kom det frem at ved å involvere barn i matlagingsprosesser, var det mer sannsynlig at de smakte på nye matvarer. Studien fokuserte mest på retter som inneholdt grønnsaker. Ytterligere viste den at barna som hadde vært med på matlagingen, også var mer sannsynlig til å like maten som ble laget (Allirot et al. 2016). I tillegg til dette viste en annen studie at ved å inkludere barn i prosessen fra høsting til servering av grønnsaker i en uke økte antallet som svarte at de likte de ulike typene grønnsaker. Aktivitetene innebar høsting, kutting, tilberedning og kryddring (Crary et al. 2022).

2.4 Elevmedvirkning

Å ha medvirkning handler om å ha innflytelse over sitt eget liv, bli anerkjent for den man er, kunne ta del i et fellesskap og få ta del i beslutninger som har betydning for ens hverdag (Backe-Hansen, 2011). Begrepet knyttes av Thrana (2008) opp mot ulike kategorier som deltakelse, innflytelse og medbestemmelse. Samtidig fremheves det at medvirkning er noe som kan forekomme på flere ulike nivåer. Videre skriver Thrana at medvirkning er noe som skjer i relasjon mellom to parter.

Unicef (2019) foreslår at fem prinsipper må være på plass for at elevmedvirkning skal finne sted. Det første av disse er at barna må ha reell innflytelse. I dette legger Unicef til grunnlag at ansatte på en skole må dele ansvaret sitt med barna (Unicef, 2019, s. 4). Med dette mener de at man må unngå situasjoner der man har medvirkning «på liksom». «Medvirkning på liksom» beskrives som de situasjonene der barn og unge får uttrykke meningene sine, uten at de har noen reell innflytelse (Backe-Hansen, 2011, s. 13). Unicef presiserer at reell innflytelse ikke nødvendigvis innebærer at barna skal få bestemme alt, men at det de sier og mener, faktisk har en betydning for valg som blir tatt (Unicef, 2019, s. 4). Shier (2001) foreslår at man som voksen i en organisasjon bør se etter områder hvor det er mulig å overlate initiativ til barn og unge (Backe-Hansen, 2011, s. 18). Det andre prinsippet tar for seg medvirkning som en prosess. Det innebærer at medvirkning ikke er noe som kun forekommer en gang iblant, men er en kontinuerlig prosess som krever dialog mellom likeverdige parter (Unicef, 2019).

Prinsipp nummer tre handler om at medvirkning må skje på barna sine egne premisser (Unicef, 2019, s. 4). Shier (2001) påpeker at ikke alle barn liker å uttrykke seg spontant, noe som kan komme av at de blant annet er sjenerte, har dårlig selvtillit eller har tidligere erfaringer med å ikke bli hørt. Derfor er det viktig å finne måter å uttrykke seg på som er tilpasset de barna man jobber med (Shier, 2001, s.112). Et annet viktig aspekt ved dette prinsippet er at medvirkning også skal være frivillig. Det er ikke gitt at alle barn har lyst til å dele sine meninger, eller at de har noen for den saks skyld. Det er derfor minst like viktig at ingen barn tvinges til å uttrykke seg om en gitt sak (Unicef, 2019, s. 4).

Det fjerde prinsippet ser på viktigheten av tydelig og ærlig kommunikasjon. Det er noe som må finne sted både i forkant og etter at beslutninger blir tatt. For at barna skal kunne medvirke, er det vesentlig at de har tilstrekkelig med informasjon om hva de medvirker på. Dette innebærer blant annet at barna vet at meningene deres blir lagt vekt på, hvordan de kan påvirke og hvem som har siste ordet i beslutningen (Unicef, 2019, s. 6). Spesielt om resultatet ikke ble slik barna hadde ønsket, kan det være vanskelig for dem oppleve at de har blitt hørt (Sandanger, og Johannesen, 2021, s. 9). Derfor er det viktig å begrunne de valgene som har blitt tatt, både når det går barnas veg, og når det ikke gjør det (Unicef, 2019, s. 6).

At medvirkning skal gjelde alle barn er Unicef (2019) sitt femte prinsipp. Her gjentas flere av

de tidligere prinsippene, som sammen skal sørge for at alle barn har lik mulighet til deltakelse på de ulike arenaene, enten det gjelder å stille til valg i råd og utvalg, eller å generelt få si sin mening. Dette krever tilstrekkelig informasjon og varierte muligheter for medvirkning (Unicef, 2019, s. 6).

2.4.1. Harts stigemodell for medvirkning

Roger Harts deltakelsesstige har hatt stor innflytelse internasjonalt når det kommer til diskusjonen om barns deltakelse (Danielsen, 2017, s. 117). Barns rett til deltakelse blir av Hart definert som «prosessen hvorved man deler beslutningsmyndighet om forhold som påvirker ens eget liv eller livet i lokalsamfunnet (Hart, 1992, s. 5; Backe-Hansen, 2011, s. 12). I Harts beskrivelse av deltakelse knytter han det altså opp mot å ta valg og å delta i beslutninger, i så måte er det her snakk om medvirkning. (Ulvik, 2009, s. 6). Modellen til Hart består av åtte trinn, som visualiserer ulike måter barn kan inkluderes i arbeidsoppgaver og prosjekter. Disse er illustrert i tabell 1.

Tabell 1: Harts stigemodell for medvirkning, bestående av åtte trinn. Tabellen tar for seg Harts åtte trinn, og hva som skal til for å følge hvert steg (Hart, 1992; Norsk oversetting av Mikalsen, Nes og Dobson, 2013, s.62).

Stige for deltakelse	Utdyping
8. Prosessene er barne-initierte: avgjørelser tas sammen med voksne.	Barn har ideene, initierer og starter prosjektet og inviterer voksne til å ta avgjørelser sammen med dem.
7. Initiert av barn, støttet av voksne.	Barn har ideene og bestemmer hvordan prosjektet skal gjennomføres. Voksne er tilgjengelige, men tar ikke over eller leder prosjektet.
6. Initiert av voksne, voksne og barn deler avgjørelsesmyndighet.	Voksne har ideen eller utgangspunktet, men barn er involvert i hele planleggingsprosessen og implementeringen av prosjektet. Barns meninger tas ikke bare i betraktning, barn er med på å ta beslutninger.

5. Barn er konsultert og informert.	Prosjektet er initiert og drevet av voksne, men barn konsulteres. De har full forståelse av prosessen, og barns meninger tas seriøst.
4. Barn får delta i vokseninitierte prosesser.	Voksne initierer og tar bestemmelsen om igangsetting av prosjektet, og barn melder seg frivillig til deltakelse. Barna forstår prosjektet og vet hvem som bestemte at de skulle delta, og hvorfor. Voksne respekterer deres synspunkter.
3. Symbolsk medvirkning.	Barn blir spurt om sin mening om et tema, men har lite eller ingen innflytelse over uttryksform eller hva de kan si noe om (omfang, område).
2. Dekorasjon.	Barn deltar på et arrangement med sang, dans eller ved å gå med t-skjorter med logoer på, men de forstår ikke tematikken eller situasjonen de deltar i.
1 Manipulasjon.	Barn sier og gjør det de voksne foreslår, men har ingen reell forståelse av temaet/saken. Manipulasjon kan også være at barn er spurt om sin mening og voksne bruker noen av ideene – men forteller ikke barna om hvilken innflytelse de har hatt på den endelige avgjørelsen.

Nederst i modellen finner man begrepet manipulering. Backe-Hansen utdyper fenomenet ved at det er noe som kan oppstå om barn og unge konsulteres uten at det følges opp med noe feedback. Et annet eksempel hun foreslår er om barn brukes til å argumentere eller demonstrere en sak som i realiteten fremmer den voksnes hensikt (Backe-Hansen 2011, s. 12). Det påfølgende trinnet er dekorasjon. Dette trinnet innebærer for eksempel situasjoner der barn bruker t-skjorter for å markere en sak, uten at de selv vet noe særlig om selve saken, eller hvilke problemstillinger den inneholder. Det er heller ikke barna selv som har vært med i planleggingen av hva som gjennomføres. I likhet med første trinn i tabellen, brukes barna her til å fremme de voksne sine interesser (Danielsen, 2017, s. 118). Det tredje trinnet er symbolsk medvirkning, som beskriver situasjoner der barn og unge for å lov til å

uttrykke meninger, uten at de selv får velge hva som diskuteres, eller hvordan temaet blir kommunisert (Backe-Hansen, 2011, s. 13). I så måte kalles dette trinnet også for «elevmedvirkning på liksom», ettersom barna også her fremmer de voksnes interesser. Et eksempel på dette kan være når barn og unge brukes som representanter i diskusjonspaneler uten at de har hatt noen mulighet til å forberede seg, eller fått snakket med sine jevnaldrende, som er de de skal representere (Danielsen, 2017, s.118). Fellesnevneren for disse tre nederste trinnene er at de i realiteten representerer situasjoner der elevmedvirkning er fraværende, ettersom barna ikke har noen reell innflytelse (Danielsen, 2017, s. 117).

Det fjerde trinnet tar for seg de situasjonene der barna blir deltakende i et prosjekt de har fått tildelt av voksne. Dette trinnet kan minne noe om trinn to «dekorasjon», men i motsetning til tidligere trinn skal barna her være informerte. Det innebærer at barna forstår intensjonen med prosjektet, vet hvem som bestemte at de skulle delta, at de har en meningsfylt rolle, og at de ikke bare fungerer som en dekorasjon. Det er minst like viktig at barna selv har lyst til å delta i prosjektet etter det har blitt beskrevet for dem (Backe-Hansen, 2011, s. 13). Dette trinnet videreutvikles i trinn fem, ved at barna også skal være konsultert. Det er da en forutsetning at barna er involvert på forhånd, og at deres synspunkter har blitt tatt på alvor (Danielsen, 2017, s. 118). Om man når dette stadiet er det rimelig å anta at barnekonvensjonens artikkel 12 er oppfylt ved at barna både blir hørt og har muligheten til å gi uttrykk for egne synspunkter. Likevel er det enda tre trinn igjen i modellen, disse kaller Hart for «ekte medvirkning» (Backe-Hansen, 2011, s. 13).

I modellens sjette trinn deler de voksne ansvaret for å ta beslutninger med barn. Prosjektet er fortsatt startet av en voksen, mens det først ved trinn sju er initiert av barna selv. Ved dette trinnet fungerer de voksne som støtte der barna eventuelt skulle ha behov for det (Danielsen, 2017, s. 118). Det siste steget i stigen er en kombinasjon av trinn seks og sju, der barn selv initierer et prosjekt, men deler ansvaret for beslutninger med voksne. Trinnet skiller seg derimot ut ved at det er barna som avgjør hvilke voksne de vil ha inkludert i prosjektet. Hart legger til at dette trinnet passer best om man arbeider med eldre barn (Backe-Hansen, 2011, s. 13).

2.4.2. Shiers fem veier til deltakelse

I 2001 utviklet Harry Shier en ny modell for medvirkning. Den er i stor grad inspirert av Harts stigemodell, og er en videreutvikling av hans arbeid (Ulvik, 2009, s. 6). Den nye modellen var ikke ment for å erstatte Harts modell, men skulle heller fungere som et ekstra verktøy i arbeidet med barns medvirkning (Shier, 2001, s. 109). I Shiers modell er deltakelse rangert i fem ulike nivåer, fra lite til mye deltakelse. Disse er: 1. Barn lyttes til, 2. Barn støttes til å uttrykke sitt syn, 3. Barn syns tas i betraktning, 4. Barn involveres i beslutningsprosesser og 5. Barn deler makt og ansvar for beslutninger (Shier 2001; Ulvik 2009, s. 6). En stor forskjell fra Harts modell er at de tre nederste nivåene, der medvirkning var fraværende, er ekskludert fra denne modellen. Dette var nivå som i utgangspunktet hjalp lærere, og andre yrkesutøvere med å gjenkjenne situasjoner uten medvirkning (Shier, 2001, s. 110). Et annet viktig aspekt av denne modellen er at den har tre organisatoriske forutsetninger for å fungere, det skal være åpent for medvirkning, det skal bli gitt en reell mulighet for gjennomførelse og organisasjonene skal føle seg forpliktet til å ha medvirkning (Backe-Hansen, 2011, s. 14).

Tabell 2: Shier sin modell for deltaking. Tabellen tar for seg fem nivåer, og hvilke åpninger, muligheter og forpliktelser som må være på plass for å være på et gitt nivå (Shier, 2001; Norsk oversettelse av Redd barna, 2017, henvist i Danielsen, 2017, s. 121).

Nivå av deltakelse		Åpninger	Muligheter	Forpliktelser
Nivå 5	Barn deler makt og ansvar for beslutninger	Er du klar til å dele noe av din makt som voksen med barn?	Finnes det en prosedyre eller metode som gjør det mulig for barn og voksne å dele makt og ansvar for avgjørelser?	Finnes det prinsipper, krav eller retningslinjer som sier at voksne og barn skal dele makt og ansvar for avgjørelser?
Nivå 4	Barn er involvert i beslutnings-	Er du klar til å la barn delta i beslutningspr	Finnes det en prosedyre eller metode som gjør det	Finnes det prinsipper, krav eller retningslinjer som sier at barn skal involveres i

	prosesser	osesser?	mulig for barn å delta i beslutningsprosesser?	beslutningsprosesser?
Nivå 3	Barns meninger legges vekt	Er du klar til å ta barns meninger og synspunkter i betraktning?	Er beslutningsprosessene deres slik at det er mulig å ta hensyn til barns synspunkter?	Er det et retningsgivende prinsipp at barns synspunkter skal gis vekt i beslutningsprosesser?
Nivå 2	Barn får støtte til å uttrykke sine meninger	Er du klar til å støtte barn i å uttrykke sine meninger?	Har du et utvalg av ideer og aktiviteter som kan hjelpe barn med å uttrykke sine meninger?	Finnes det prinsipper, krav eller retningslinjer som sier at barn skal støttes i å uttrykke sine meninger?
Nivå 1	Barn lyttes til	Er du klar til eller motivert for å lytte til barn?	Arbeider du på en måte som gjør det mulig å lytte til barn?	Er det et prinsipp eller krav at lærere skal lytte til barn?

På det laveste nivået i denne modellen er den ansvarlige voksne sin oppgave utelukkende å lytte til barnet. Dette stadiet krever at man kun er oppmerksom på de situasjonene der barn selv har noe de ønsker å formidle. Det legges altså ikke opp til organiserte aktiviteter der barn får muligheten til å uttrykke seg (Shier, 2001, s. 112). Nivå to i modellen skiller seg ut ved nettopp det sistnevnte punktet. Her legges det til rette for organiserte aktiviteter, noe som gjør det mulig for flere å uttrykke sine tanker og meninger. Shier belyser på dette punktet at det finnes utallige grunner til at barn ikke uttrykker seg spontant. Disse innebærer blant annet dårlig selvtillit, at de er sjenerte eller tidligere erfaringer med å ikke bli hørt. Det er derfor viktig å finne måter å uttrykke seg på som er tilpasset de barna man arbeider med (Shier, 2001, s. 112). Ved nivå tre økes medvirkningsgraden nok en gang, denne gangen med at barns synspunkter faktisk blir tatt i betraktning, noe som ikke har vært en garanti på de to

foregående nivåene (Shier, 2001, s. 113). Det er på dette nivået en eventuell skole eller en annen organisasjon oppfyller barnekonvensjonen artikkel 12 sitt krav om at barn og unges synspunkt skal bli tatt hensyn til (Backe-Hansen, 2011, s. 14).

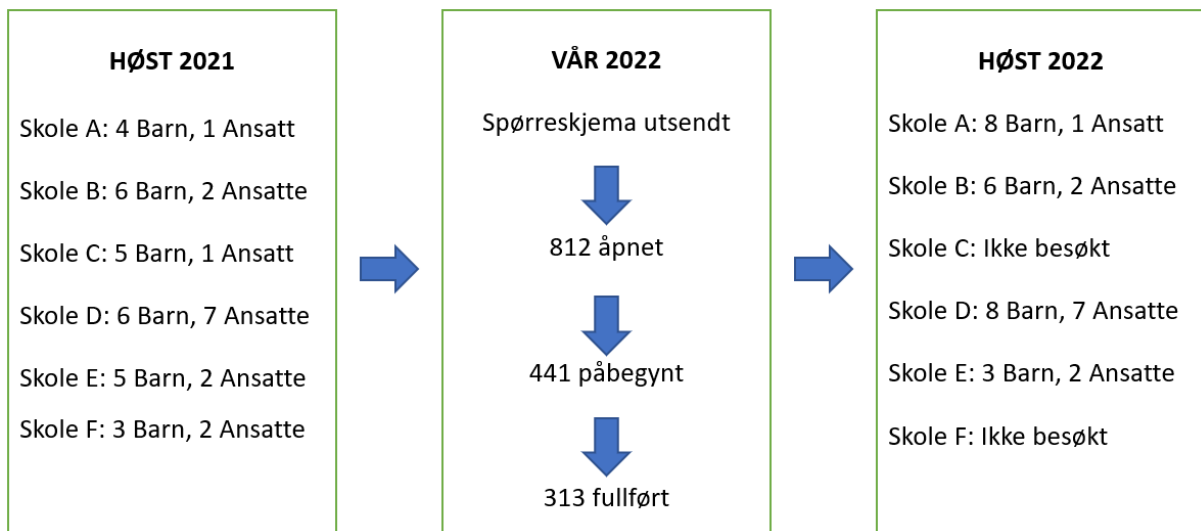
Fra trinn tre til trinn fire ser man også overgangen fra konsultering til aktiv deltakelse i beslutningsprosesser. Forskjellen fra tidligere nivåer er at barna her må få delta i de avgjørende situasjonene der beslutninger tas, mens de tidligere kun har fått gi sine synspunkter, mens noen andre har tatt de faktiske beslutningene (Shier, 2001, s. 114). Likevel er det først på nivå fem en kan regne med at barn faktisk har påvirkningskraft. Shier begrunner dette med at barn på nivå fire gjerne er i undertall mot voksne når avgjørelser faktisk blir tatt (Shier, 2001, s. 115).

3. Metode

Datamaterialet som blir brukt i denne oppgaven ble utviklet og gjennomført i samarbeid med prosjektgruppe som skulle utforske ressursen matjungelen. Prosjektgruppen besto av to forskere, en representant fra Folkelig og to masterstudenter. Sammen med forskerne og Folkelig fikk vi masterstudentene være med på metodiske valg, datainnsamling og analyse. Formålet med prosjektet var å vurdere hvilken effekt Matjungelen har på mat og måltid i skolefritidsordningen. For å få svar på dette ble det tatt i bruk et triangulert design (Høgheim, 2020, s. 170). Det vil si at det ble gjennomført en kombinasjon av kvalitative og kvantitative metoder, der resultatene ble brukt som en helhet (Høgheim, 2020, s. 170).

Den kvalitative delen bestod av fokusgruppeintervju av barn og enten fokusgruppe- eller en-til-en-intervju av ansatte (1-7 personer). Ettersom målet var å vurdere effekten, ble det gjennomført intervjuer i to omganger, både før SFO-ene startet opp med Matjungelen, og etter. Datainnsamlingen før innføringen av Matjungelen ble gjennomført på seks skoler i november og desember 2021. Fire av skolene var i Bergen, mens to var i Asker. Totalt ble 15 ansatte og 28 barn intervjuet på dette stadiet av innsamlingen. Etter-intervjuene ble gjennomført på fire skoler i oktober og november 2022. Denne gangen var det tre skoler fra Bergen og en fra Asker. Totalt ble 11 ansatte og 25 barn intervjuet etter innføringen av Matjungelen.

Den kvantitative delen besto av et spørreskjema. Det var opp til 123 spørsmål man kunne svare på, noe som varierte litt avhengig av om man deltok i Matjungelen eller ikke fra før. Spørreskjemaet ble sendt ut til samtlige skoler i Norge i juni 2022. Totalt var det 812 personer som åpnet skjemaet, mens 441 har delvis besvart. Av spørsmål relevant for denne masteren var det 313 respondenter som fullførte. En total sammenstilling av datamaterialet tilknyttet prosjektet kan en se nedenfor i figur 1.

Figur 1 Oversikt over hva som har blitt samlet inn, hvor mange som deltok, og når det ble gjennomført

Til venstre og høyre i figur 1 ser man antall barn og ansatte fra hver skole som har deltatt på intervjuer høsten 2021 samt høsten 2022. I midten av figuren kan en se det kvantitative spørreskjemaet med antall ansatte som har enten åpnet, påbegynt eller fullført spørreskjemaet våren 2022.

I denne masteroppgaven har deler av resultatene fra både spørreskjema og intervju med barn og ansatte blitt tatt i bruk. Det er det kvantitative datamaterialet som står for hoveddelen av resultatene, mens de kvalitative intervjuene har blitt brukt til støtte. Fra spørreskjemaet var det 13 variabler (inkludert tilhørighet og stilling) som ble analysert, mens det fra intervjuene kun var barnas før-intervjuer som ble inkludert. Grunnen til det var at de etter gjennomlesing hadde utdypende svar enn etter-intervjuene.

3.1 Kvalitativ metode

Som tidligere nevnt bestod den kvalitative metoden hovedsakelig av fokusgruppeintervjuer med to ulike grupper. Gruppene bestod av enten barn, eller ansatte i SFO. I enkelte tilfeller ble kun en ansatt intervjuet, og det var derfor også en-til-en intervjuer. Hovedmålet med intervjuene var å vurdere hvilken effekt Matjungelen hadde på mat og måltid i SFO, og de ble derfor gjennomført i to omganger. Intervensjonsperioden mellom disse var ca. 10 måneder. For denne masteroppgaven derimot var det kun relevant å bruke intervjuene fra den ene perioden. Dette er fordi jeg ikke har målt forskjellene fra de to periodene, men heller har hatt søkelys på en periode. Som allerede nevnt er det før-intervjuene som ble brukt. Disse ble samlet inn høsten 2021.

3.1.1 Rekruttering av respondenter

Gjennom prosessen av å finne aktuelle respondenter ble det tatt i bruk en målrettet samplingsstrategi. Nærmere bestemt benyttet gruppen seg av homogen sampling, ettersom det skulle forskes på skoler som deltok innenfor en spesifikk gruppe (Cresswell, 2019, s. 208). Det var altså i forkant av rekrutteringen satt av en rekke inklusjonskriterier for å avgjøre hvilken del av befolkningen som skulle få muligheten til å delta på forskningen. Disse kriteriene var at skolene hadde tilbud om skolefritidsordning, og at disse ikke hadde benyttet seg av Matjungelens ressurser tidligere. Samtidig var det like viktig at skolene skulle sette i gang med Matjungelen kort tid etter før-intervjuene var gjennomført. Ettersom Folkelig hadde tilgang til informasjon om hvilke skoler som skulle starte med Matjungelen i løpet av vinteren 2022, var det også de som hadde ansvaret for denne delen av rekrutteringen. Videre var det også vesentlig at aktuelle skoler var plassert i nærheten av prosjektgruppens bosted. I dette tilfellet var det Bergen og Asker. I tillegg til dette måtte skolene ha mulighet til å stille til intervjuer både før og etter intervensjonsperioden. Som nevnt bestod deltagerne av fire skoler fra Bergen, og to skoler fra Asker

Personene som skulle bli intervjuet ble valgt ut gjennom snøballs-utvelgelse. Det vil si at Folkelig fant aktuelle skoler, mens SFO-lederne fikk ansvaret for å finne aktuelle

respondenter for intervjuene. (Høgheim, 2020, s. 157). Her var inklusjonskriteriene at respondentene måtte være knyttet til SFO. Samtidig ble det fremmet et ønske om at de ansatte som ble intervjuet hadde kjennskap til organiseringen av mat og måltid på SFO (Eksempelvis SFO-leder, kjøkkenansatt o.l.). Til intervjuene med barn som gikk på SFO var det også ønske om å få respondenter som tilhørte tredje eller fjerde klasse. Dette var ønskelig fordi disse kunne gi mer utfyllende svar. Begrunnelsen for dette var høyere alder, bedre hukommelse og ordforråd, samt lengre tid og erfaring på SFO enn første og andre klassingene. Den samme strategien ble brukt for både før- og etter-intervjuene. Det var ingen krav om at de samme personene deltok på etter-intervjuene

3.1.2 Intervjuguide for barn

Guiden for barneintervjuene var delt inn i fire deler. 1) Utforsking av smaker. 2) mat som er bra for kroppen. 3) mat og miljø, inkl. matsvinn og 4) medvirkning og involvering. De fire delene bestod av mellom fire og åtte spørsmål, totalt var det 25 spørsmål som ble stilt (Se vedlegg 2). I tillegg kunne eventuelle sidespørsmål dukke opp underveis. Del to, tre og fire startet med å vise barna et bilde, etterfulgt av et åpent spørsmål om hva barna så og tenkte rundt de. Bruken av bilder kan ha hjulpet barna med å sette ord på og reflektere over de ulike temaene, ved at de får en visualisering av de hverdagslige vanene og rutinene som oftest blir gjennomført uten særlig refleksjon (Alm og Olsen, 2016). I tillegg til dette gjorde bildene at styrke-forholdet mellom intervjuerne og barna ble minsket (Alm og Olsen, 2016).

I denne masteroppgave var det del 4) medvirkning og involvering som var relevant å undersøke. Bildet som ble vist sammen med spørsmålene ved denne kategorien var av barn som lager mat på kjøkkenet (se figur 2). Spørsmål som ble stilt her inkluderte: «Får dere være med å lage mat på SFO innimellom?», «Hvem bestemmer hva som serveres på denne SFO?» og «Får dere velge hva dere kan forsyne dere med?». Samtlige av disse spørsmålene legger opp til refleksjon rundt barnas egen involvering i måltidet, og brukes derfor som en annen vinkel inn i hvilken grad barna faktisk deltar i aktivitet koblet til måltidet.

Figur 2 Bilde av barn som lager mat, brukt i fokusgruppeintervju med barn.

3.1.3 Gjennomføringen av intervju

Gjennomføringen av intervjuene ble fordelt mellom meg som masterstudent, den andre masterstudenten og to forskere. Det var som regel en eller to intervjuere til stede på hvert intervju, i to tilfeller var det flere. Med barna bestod intervjuene av to til fem respondenter, mens det med de ansatte varierte mellom en til sju respondenter. Intervjuet foregikk på skoleområdet til respondentene, som regel i klasserom eller grupperom. I forkant av intervjuet ble respondentene informert muntlig om hva som skulle skje underveis i intervjuet, hvilke muligheter de hadde og hva som skulle skje med lydopptaket i etterkant av intervjuet. I noen tilfeller der det var mange barn ble de også bedt om å ta opp en hånd når de ville svare, for å unngå for mye støy underveis. Fokusgruppeintervjuene med barna varte i alt fra 20 til 35 minutter, mens det hos de ansatte varierte mellom ca. 25 og 40 minutter.

Begge intervjuene var semistrukturerte ved at de hadde et overordnet mål for samtlige respondenter samtidig som det var åpent for å diskutere aktuelle sidetemaer som dukket opp (Høgheim, 2020, s.131). Å ha den typen intervju hjalp også med å få frem respondentenes perspektiv i større grad (Postholm & Jacobsen, 2021, s.121). Gjennom intervjuene var det gjerne en person som stilte hovedspørsmålene fra intervjuguiden, mens den andre tok for seg aktuelle sidespørsmål. Begge hadde derimot muligheten til dette om det følte nødvendig. Avvik fra intervjuguiden forekom oftere hos barneintervjuene enn hos de ansatte, mye som følge av bildene. Det varierte hvor relevante de avvikene var.

Avslutningsvis fikk respondentene muligheten til å uttrykke eventuelle tanker de skulle sitte igjen med, før lydopptaket ble avsluttet. Det var også åpent for å stille spørsmål i etterkant av intervjuene, om respondentene skulle være usikre på noe.

3.2 Kvantitativ metode

I den kvantitative delen samlet vi inn data fra et utvalg mennesker om blant annet deres holdninger, meninger, atferd og opplevelser ved hjelp av et spørreskjema (Høgheim, 2020, s. 98). Spørreskjemaet inneholdt totalt 123 spørsmål.

3.2.1 Rekruttering av respondenter

I den kvantitative metoden benyttet prosjektgruppen seg av et skjønnsutvalg. Det er en form for ikke-sannsynlighetsutvelging, der respondentene trekkes på bakgrunn av noen bestemte kriterier (Høgheim, 2020, s.122-123). Folkelig hadde ansvaret for å sende ut skjemaet, men det var prosjektgruppen som sammen kom frem til hvordan man skulle få tak i respondenter. Kriteriene for utvalget var at de som svarte jobbet på en skole i Norge, og i tillegg hadde kjennskap til hvordan skolefritidsordningen var organisert i tråd med temaet mat og måltid. Med bakgrunn i det ble spørreskjemaet sendt ut til samtlige skoler i Norge, til både ansatte og ledere på SFO.

3.2.2. Spørreskjema

Spørreskjemaet som ble brukt i denne oppgaven ble utviklet i samarbeid mellom hele prosjektgruppen. Hoveddelen av spørsmålene bestod av rangordnede svar, som brukes for å rangere respondentene i forhold til hverandre. Ved å bruke rangordnede svar vises intensiteten i enkelte forhold ved å for eksempel skille mellom i hvilken grad (stor, middels, liten eller ingen) en aktivitet forekommer (Postholm & Jacobsen, 2021, s. 174). Disse spørsmålene ble delt inn i ulike kategorier, eller variabler. For å måle variablene ble det så utviklet en rekke indikatorer, som til sammen gjorde variablene målbare (Høgheim, 2020, s.101). Det totale målet med disse spørsmålene var å finne ut hvordan SFO-ene jobbet med

mat og måltid.

Når spørreskjemaet var ferdig utviklet, var første steg å overføre alle spørsmålene fra word til et undersøkelsesprogram. Her valgte prosjektgruppen å benytte seg av Surveyxact, et program der man både kan lage en undersøkelse, få oversikt over resultatene som kommer inn, og enkelt overføre til andre programmer for analyse. Når steg en var gjennomført måtte undersøkelsen pilot-testes, slik at man kunne være sikker på at alt fungerte som normalt. Samtidig gjorde det det mulig å oppdage eventuelle andre endringer som måtte gjøres. På det stadiet hadde Folkelig hentet inn fire personer som var tilknyttet SFO på ulike vis, som gjennomførte undersøkelsen. Som følge av det ble ordlyden i to spørsmål endret, mens et veivalg ble lagt til ved et spørsmål. Resultatene fra disse testene ble så slettet før den endelige undersøkelsen ble sendt ut.

Eksempler på variabler fra hele undersøkelsen var: aktiviteter rundt måltidet, personalets kunnskapsnivå, og hva som påvirker det som blir servert. Hver variabel hadde mellom fire og 14 indikatorer. I tillegg fulgte hver variabel opp med et åpent spørsmål, i tilfelle respondentene hadde andre forslag som kunne passe. Gjennom undersøkelsen varierte det mellom to måter å svare. I noen tilfeller måtte respondentene rangere indikatorene etter hva som var viktigst til minst viktig. I spørsmålene som var relevante for denne masteroppgaven derimot ble det tatt i bruk en gradert svarskala, også kalt for en Likert-skala (Høgheim, 2020, s.103). Det var også mulig å svare «vet ikke» om man var usikker, men respondentene var ellers tvunget til å rangere graden mot enten stor grad eller «ikke i det hele tatt» ettersom det ikke var noe midtpunkt (Høgheim, 2020, s. 106). Et fullstendig eksempel på en kategori med påfølgende indikatorer kan en se i tabell 3:

Tabell 3: Variabelen elevaktivitet med 14 indikatorer. Indikatorene som er markert i rødt er ekskludert fra masteroppgaven, mens de markert i grønt er inkludert

Deltar barn i «aktivitet» i forbindelse med måltidet?	
Indikatorer ekskludert	Indikatorer inkludert
Handling / innkjøp	Planlegging av måltidet
Dyrking	Tilberedning av måltidet
Kildesortering	Borddekking
Plastplukking	Servering av måltidet
Smak/sanseopplevelser	Opprydning av måltidet
Mat og måltidsbasert lek	
Matlaging på tur	
Matlagingsaktiviteter eller matkurs	
Andre aktiviteter	

I tabellen kan en se samtlige av indikatorene som ble utforsket som elevaktiviteter tilkoblet måltidet. Aktivitetene markert i rødt har ikke blitt inkludert i oppgaven. Indikatorene markert i grønt er de som har blitt inkludert i analysene som blir beskrevet senere.

I tillegg til å ha rangordnede spørsmål ble det brukt spørsmål med kategorisvar. Disse ble brukt for å gruppere respondentene i ulike bakgrunns-kategorier (Postholm & Jacobsen 2021, s. 173). Eksempler på dette fra undersøkelsen er «hvilken stilling har du på din SFO?» (Leder / Ansatt / Annet), eller «I hvilket fylke ligger SFO/ASK du jobber i?» Avslutningsvis var det også noen åpne spørsmål. Dette ga respondentene mulighet til å utdype eventuelle svar de hadde gitt i forkant (Postholm & Jacobsen, 2021 s. 178). Eksempler på dette var «på hvilken måte inkluderes barna i medbestemmelsen av hva som serveres på SFO».

3.3 Kvalitativ analyse

For å gjennomføre analytisk arbeid med innsamlet data bør det først samles som tekst (Høgheim, 2020, s. 203). Lydopptakene fra intervjuene ble derfor overført fra lydfil til tekst gjennom transkripsjon kort tid etter intervjuene (Høgheim, 2020, s.203). Denne jobben ble gjort av meg selv, en annen masterstudent og den ene forskeren. Totalt transkriberte jeg ni intervjuer (fem før og fire etter). Før-intervjuene ble transkribert i tidsrommet desember 2021 – mars 2022, mens etter-intervjuene ble transkribert i tidsrommet november 2022 – desember 2022. Transkriberingen var for det meste problemfri, men ved et intervju manglet de seks siste spørsmålene da lydopptakeren gikk tom for strøm. Dette intervjuet var med en av de ansatte, og påvirker derfor ikke denne oppgaven. I noen av intervjuene var det også utfordrende å høre hva barna sa, ettersom de tidvis snakket i munnen på hverandre. Om det fortsatt var usikkerhet etter flere forsøk, samt forsøk fra andre i forskningsgruppen ble disse ordene ikke presentert i transkripsjonen. Transkriberingene var ellers en nøyaktig oversettelse av det som ble sagt. Tenkelyder som hmm, eeehh og mhm ble alltid presentert. Det samme gjaldt latter, som ble transkribert som «haha». Lydfilene ble ellers oversatt til bokmål, selv om enkelte av respondentene hadde dialekt. Dette påvirket ikke rådataen i noen grad. Avslutningsvis ble de ferdig transkriberte intervjuene organisert ved hjelp av en kodenøkkel, deretter ble lydfilene slettet for å ta vare på respondentenes anonymitet.

Når datamaterialet var ferdig transkribert, kunne kodings-prosessen begynne. Dette startet ved å velge ut hvilke intervjuer som skulle brukes. I denne oppgavens tilfelle var det kun intervjuene med barna som var relevant. Samtidig var det ikke behov for å bruke alle intervjuene, og før-intervjuene ble derfor valgt ut da disse etter gjennomlesing hadde mer utfyllende svar. De transkriberte intervjuene ble deretter lagt inn i analyseverktøyet NVIVO. Det er et program som gjorde det mulig å kategorisere og kode de forskjellige intervjuene. Det var totalt ti intervjuer som ble analysert i denne fasen.

Analysene ble gjort deduktivt. Det er en form for ovenfra-og-ned-kategorisering der man bruker tidligere forskning, teori eller uttalte forventninger til å lage grupper. (Høgheim, 2020, s. 207). Intervjuene ble i stor grad kategorisert gjennom en teoridrevet innholdsanalyse, som vil si at grupper ble basert på relevant teori (Fauskanger og Mosvold, 2021, s. 10). Samtidig baserte kategoriene seg litt på forventninger ut ifra intervjuguide og

de kvantitative analysene. Kategoriene som ble tatt med var matlaging, planlegging (medvirkning), andre aktiviteter (borddekking, servering og opprydning) og barnas preferanser.

En utfordring med deduktive analyser er at man ofte kan møte på bekreftelsesfeil, altså at man finner det man leter etter. (Brinkmann, 2013; Høgheim, 2020, s. 207). Likevel ble denne formen for analyse valgt ettersom intervjuene tok for seg flere og større tema enn kun det som er brukt i denne oppgaven. Det var derfor ikke hensiktsmessig å kategorisere hele intervjuet.

3.4. Kvantitativ analyse

«En statistisk analyse er det arbeidet man gjør med talldata der man bruker både matematikk og forskningsprosessen generelt til å trekke slutninger» (Høgheim, 2020, s.178). I analysen skal jeg bruke både deskriptiv statistikk og slutningsstatistikk. Den førstnevnte er for å kunne beskrive utvalget, mens slutningsstatistikken er de analysene jeg gjør for å trekke slutninger basert på utvalget (Høgheim, 2020, s. 178). For å gjennomføre analysene mine brukte jeg programmet Statistical package for the social sciences (SPSS) versjon 28.

3.4.1. Forarbeid

Før man begynner med analysene er det en fordel å ha en ryddig datafil med en forståelig kodebok. Datafilen inneholder forskningens rådata, mens kodeboken er en slags manual for å forstå datafilen (Høgheim, 2020, s. 180-181). For å få tak i datafilen jeg benyttet meg av overførte jeg den først fra SurveyXact til Excel. Ettersom datamaterialet inneholdt mye informasjon, hvorav mye var irrelevant, valgte jeg å ekskludere alle spørsmål som handlet om andre ting enn denne oppgave. Som følge av dette satt jeg igjen med 14 ulike variabler, istedenfor 123 (Se vedlegg 3). I tillegg til dette valgte jeg å manipulere en av variablene, hvor respondentene svarte på hvilken stilling de hadde. På denne måten sto samtlige respondenter oppført som enten SFO-leder eller SFO-ansatt. Dette var fordi de som hadde svart «annet» i realiteten også falt innenfor en av disse kategoriene. Når det var gjort, ble datafilen overført fra Excel til SPSS. Samtidig tok jeg med etikettene fra SurveyXact, slik at jeg

fikk en egen kodebok inn i SPSS. Denne versjonen av datafilen inneholdt seks kategoriske variabler, sju kontinuerlige og et åpent spørsmål.

Når opprydningen var ferdig, og alt så klart ut i SPSS var neste steg å se etter eventuelle feil i datamaterialet. Dette var spesielt viktig for å unngå feil i analysene som ble gjennomført (Pallant, 2020, s.44). Et eksempel på feil som kan oppstå er verdier utenfor hva som er forventet. For å sjekke dette gjennomførte jeg en frekvensanalyse. Det er en test som ga en oppsummering av de valgte variablene (Pallant 2020, s. 47). Ved å huke av for «maksimum» og «minimum» fikk jeg også opp de høyeste og laveste verdiene som befant seg blant de relevante variablene. Resultatene var for det meste som de skulle, med unntak av variabelen elevaktivitet, og dens indikatorer. I mitt tilfelle skulle verdiene der rangere fra en til fire, mens testen her viste en maks-verdi på fem. Dette kom av svaralternativet «vet ikke», som hadde den verdien. Respondentene som hadde angitt det svaret ble som følge av dette fjernet fra undersøkelsen ettersom det var ødeleggende for senere analyser, der gjennomsnitt skulle måles. I samme test kom det også frem «missing cases», altså hvor mange som ikke hadde svart på de gitte spørsmålene. I mitt tilfelle var dette antallet ganske stort, noe som ofte tyder på feil (Pallant, 2020, s.47). Dette viste seg å være respondenter som ikke hadde fullført hele spørreskjemaet, noe som førte til varierte mengder svar gjennom resultatene.

3.4.2. Deskriptive analyser for å beskrive utvalget

Når både datafilen og kodeboken var komplett og uten feil, var det på tide å starte med de første ordentlige analysene. Hensikten med de deskriptive analysene her var å beskrive utvalget (Høgheim, 2020, s.178). Igjen ble verktøyet frekvensanalyse brukt. For de kategoriske variablene var det kun relevant å se hvor mange som hadde gitt hvert svar. Dette ble testet for variabel en (Fylke tilhørighet) og tre (Stilling), der resultatene kan sees i tabell 6. For de kontinuerlige variablene ble også gjennomsnitt inkludert i tillegg til andel svar per verdi, ettersom det var relevant for senere sammenligning. Her ble det testet på variabel seks, sju, ni og ti (hvor ofte serveres dette måltidet), 19 (medbestemmelse), 24 (Smakspreferanse) og 51 og 53 - 56 (Elevaktivitet). Variablene fra spørreskjema kan en se i vedlegg 3. Resultatet av denne analysen kommer frem i tabell 7 og ytterligere i figur 4 – 6.

Analysene ble i tillegg til å beskrive utvalget, brukt til å vurdere hvilke avanserte analyser som kunne bli brukt. På bakgrunn av funnene i denne fasen valgte jeg å gjennomføre tre t-tester, og en bivariat analyse. Disse blir forklart nedenfor.

3.4.3. Forutsetninger for parametriske analyser

Før man gjennomfører parametriske analyser er det en rekke forutsetninger som bør sjekkes (Pallant, 2020, s. 251). Ikke alle er krav for gjennomføringene av testene, men er i det minste noe man bør være klar over. For selve analyse-delen er det spesielt normalfordeling og lik varians mellom gruppene som har blitt sjekket. Det er indikatorene for elevaktivitet som har blitt testet, da det er de som har gått gjennom de avanserte analysemetodene. Det vil si variabel 51, 53, 54, 55 og 56 (Se vedlegg 3).

For å vurdere om svarene var normalfordelt benyttet jeg meg i første omgang av Kolmogorov-smirnov-testen, også kalt for normalfordelingstesten. Den fant jeg gjennom explore-funksjonen i SPSS. Ved den testen er ikke-signifikante resultater (alt over .05) et tegn på normalfordeling (Pallant, 2020, s.64). Deretter dobbeltsjekket jeg svarene ved å se på skjevhet- og kurtosis-verdiene. Der anses alle verdier over eller under 0 som et tegn på at resultatene ikke er normalfordelt (Pallant, 2020, s.57). I tillegg sier verdiene noe om hvilken vei det eventuelt er skjevt. Negativ skjevhet viser til stor andel svar blant de høye verdiene, mens positiv skjevhet viser motsatt. Negativ kurtosis viser til en relativt flat kurve, som vil si stor andel blant ekstremverdiene, mens positiv kurtosis da betyr at for mange respondenter har valgt midt-verdiene (Pallant, 2020, s. 57). I tabell fire kommer det frem at testen for normalfordeling viste at samtlige indikatorene ikke er normalfordelt. Dette bekreftes også av skjevhet og kurtosis-verdiene, der de fleste indikatorene har negativ skjevhet og negativ kurtosis. På tross av at dette i utgangspunktet er et brudd med forutsetningene for gjennomføringen av parametriske tester har jeg valgt å fortsette med dem. Grunnen til det er at de parametriske testene som er gjennomført, anses som sterke nok til å tåle et ikke-normalfordelt resultat så lenge hver gruppe (ansatte og ledere) består av mer enn 30 personer (Pallant, 2020, s.214).

Tabell 4: Normalfordelingstest. Verdier under .05 tilsvarer ingen normalfordeling. Skjevhet viser til hvilken side verdiene er samlet, mens kurtosis viser til flat eller ekstrem kurve.

Indikator	p-verdi normalfordeling	Skjevhet	Kurtosis
Planlegging	<.001	-0.28	-0.58
Tilberedning	<.001	-0.17	-0.75
Borddekking	<.001	-0.16	-1.01
Servering	<.001	-0.21	-0.92
Opprydning	<.001	0.59	-0.39

*<.001 = signifikans verdi ved Kolmogorov-Smirnov test.

Ettersom jeg skulle gjennomføre t-tester, testet jeg også forutsetningen for lik varians mellom hver gruppe. Dette er en test som avgjør hvilken p-verdi man skal se etter, og ikke noe som avgjør om jeg kunne gjennomføre t-testen i sin helhet (Pallant, 2020, s. 254). SPSS-tilbyr to p-verdier ved gjennomført t-test, og det er derfor viktig at man vet hvilken man skal se på. Variansen ble sjekket ved hjelp av Levene's Test for equality of variances, som følger med t-testen. Resultatene er vist i tabell fem nedenfor

Tabell 5: Levenes test for equality of variances, der signifikans-verdiene avgjør hvilken av to p-verdier man skal bruke.

Indikator	P-verdi Ledere og ansatte	P-verdi 0-2 dager og 3-5 dager med Varmmat	P-verdi: 0-2 dager og 3-5 dager med smøremåltid
Planlegging	.99	.69	.65
Tilberedning	.77	.34	.59
Borddekking	.60	.20	.38
Servering	.34	.02	.08
Opprydning	.62	.99	.57

$p < .05$ = lik varians ikke antatt.

$p > .05$ = Lik varians antatt.

Tabellen viser at lik varians ble antatt hos alle indikatorene med et unntak. Aktiviteten servering hadde ved servering av varmmat ikke lik varians, og jeg brukte derfor p-verdi nummer to fra denne testen. For de resterende indikatorene brukte jeg den første p-verdien SPSS ga gjennom t-testen. P-verdiene fremstår i resultatene gjennom tabell åtte, ni og ti.

3.4.4. Parametriske analyser

I tillegg til å måle gjennomsnittet av respondentenes svar, gjennomførte jeg parametriske analyser. I denne oppgaven ble det gjennomført tre uavhengig-variabel t-tester, og en bivariat analyse. T-testen sammenlignet gjennomsnittsverdien av to ulike grupper på et mot hverandre. Gruppene bestod her av SFO-ledere mot SFO-ansatte, og grupper basert på hvor ofte de serverte varmmat og smøremåltid. T-testen produserer som nevnt et resultat for varians mellom gruppene, gjennomsnittsforskjell blant gruppene, og en p-verdi som avgjør om det er signifikante forskjeller mellom gruppene eller ikke (Pallant, 2020, s.254).

Ettersom jeg også ville vite hvor stor forskjell det eventuelt var hos de ulike gruppene holdt det ikke å se på kun t-testen alene. Dette var fordi signifikansen alene ikke sa noe annet enn

at det er en forskjell mellom gruppene (Høgheim, 2020, s.192). Effektstørrelsen, altså størrelsen på forskjellene, ble målt ved hjelp av Cohens D, og fulgte med under t-testen når den ble gjennomført i SPSS. En Cohens D verdi rundt 0,2 innebærer liten effekt, mens en verdi rundt 0,5 tilsvarer medium effekt. Om verdien er rundt 0,8 betyr det at effektstørrelsen er stor (Pallant, 2020, s. 255).

Den bivariate analysen er en test som vurderer samvariasjonen mellom to eller flere variabler. Eksempelvis om respondenter som krysser av for en verdi på en variabel (eks. stor grad av planlegging), også har en tendens til å krysse av for en bestemt verdi på et annet spørsmål (eksempelvis middels grad av tilberedning) (Postholm & Jacobsen, 2021, s. 203). I SPSS får man ved å gjennomføre testen en signifikans-verdi og en pearson-korrelasjons-verdi (r-verdi). Resultatene har en signifikant samvariasjon om signifikans verdien er mindre enn .05. Likevel er det r-verdien som er viktigst å merke seg, da det er den som viser den faktiske graden av samvariasjon (Pallant, 2020. 141). En r-verdi mellom .10 og .29 anses som liten, mens en r-verdi mellom .30 og .49 kan tolkes som medium samvariasjon. Har man en r-verdi over .50 er samvariasjonen stor (Cohen, 1988, s.78-81).

3.5. Etiske hensyn

Gjennom forskningsperioden til dette prosjektet har det blitt tatt flere etiske valg og vurderinger. I forkant av min egen deltakelse ble det søkt om godkjenning av prosjektet til NSD (nå kalt SIKT). Dette gjorde det mulig for forskergruppen å lagre personopplysninger, uavhengig av om det gjaldt sensitiv informasjon eller ikke (Ringdal, 2018, s. 63). Søkenummeret for den godkjente søknaden er 226168. Søknadens godkjenning i sin helhet kan sees i vedlegg 1. De etiske hensynene som ble gjort gjennom innsamlingsprosessen ble påvirket av samtlige deltakere i prosjektet, inklusivt meg selv og den andre masterstudenten. I analysedelen derimot var det jeg selv som tok de etiske vurderingene.

Innsamlingen av data har foregått i tråd med prinsippet om fritt informert samtykke slik Høgheim (2020) beskriver det (s. 88-89). Det vil si at det både før, under og etter intervjuet var frivillig for alle respondenter å delta, fritt for ytre press. For spørreskjemaet var det ikke mulig å trekke seg etter respondentene hadde sendt inn svar, men deltakelse var ellers

frivillig. Det var hverken belønninger eller straff koblet opp mot respondentenes deltakelse i prosjektet. Informasjon om intervjuet ble gitt ut og gjentatt flere ganger. Skriftlig i forkant av intervju-dagen, og muntlig før intervjuets oppstart. Informasjonen innebar hvem vi var, hva vi skulle forske på, hva som skulle skje gjennom intervjuet, respondentenes rettigheter og hva som skulle skje i etterkant av intervjuet. Samtykke til deltakelse ble gjort muntlig i forkant av hvert intervju. Barna måtte i tillegg ha med skriftlig samtykke fra foreldrene hjemmefra. Informasjon om spørreskjemaet ble sendt ut sammen med undersøkelsen.

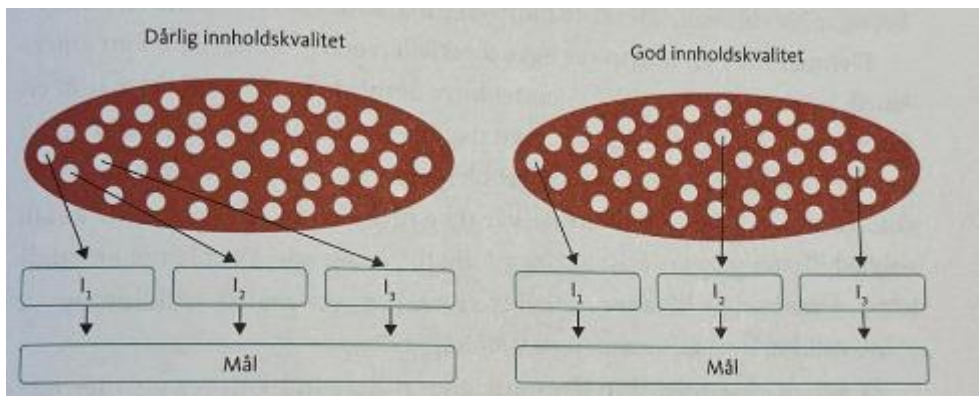
I tillegg til å følge prinsippet om fritt informert samtykke innebar prosjektet også andre etiske valg. Innsamlingen av data var så langt det var mulig anonym. Unntaket fra dette var at det i intervjuet ble spurt etter respondentenes fornavn, noe som ble anonymisert i transkriberingsfasen av prosjektet. Det samme gjaldt eventuell annen personlig informasjon som dukket opp underveis i intervjuene. Også spørreskjemaet var anonymt, hvor hverken navn eller annen personlig informasjon var aktuelt å spørre om.

Blant valgene jeg selv har tatt for denne oppgaven gjelder som nevnt analysen og fremstillingen av data. Dette innebærer at jeg har lagt lik vekt på all relevant data, og på den måten unngått forskningsjuks (Høgheim, 2020, s. 93). Jeg har også etter beste evne opprettholdt vitenskapelig redelighet, som vil si at jeg har forsøkt å formidle forskningen uten å villedde eller vende på hva som har blitt gjort (Høgheim, 2020, s. 92). Som nevnt i analysedelen har noe av dataen blitt manipulert, men dette var altså en endring for å få en korrekt datafil, og ikke noe som har påvirket resultatene respondentene hadde sendt inn. Til slutt har jeg også så langt det har latt seg gjøre referert til de riktige primærkildene, og eventuelt sekundærkilder der det har blitt nødvendig. På ingen områder har jeg bevisst presentert noen andre sitt arbeid som mitt eget gjennom plagiat (Høgheim, 2020, s.93).

3.6. Validitet, reliabilitet og generalisering

«Validitet kan defineres som kvaliteten på datamaterialet og forskerens fortolkninger og konklusjoner» (Gleis og Sæther, 2021, s. 205). Har man høy validitet vil det si at en måler det man faktisk vil måle (Ringdal, 2018, s. 103). Hvordan man sikrer god validitet vil variere mellom kvantitativ og kvalitativ forskning (Gleiss og Sæther, 2021, s. 204). Etersom denne

masteroppgaven benytter seg av begge blir man derfor nødt til å se på begge to. Innenfor det kvantitative kan en vurdere validiteten gjennom operasjonaliseringen av begrepet elevaktivitet (Gleiss og Sæther, 2021, s. 205). Også det kan gjøres på flere måter, blant annet ved å se på innholdsvaliditeten. Som vist ved figur 3 handler det kort om hvorvidt man klarer å dekke alle aspektene av en variabel, eller kun enkelte deler av den (elevaktivitet / barns medvirkning på måltidet) (Ringdal, 2018, s 105).

Figur 3 Representasjon av innholdet i en variabel. Eksempelet til venstre viser til dårlig innholdskvalitet der kun en side av et begrep er representert, mens eksempelet til høyre viser god innholdskvalitet ved å representere flere sider (Ringdal, 2018, s. 105)

Med 14 indikatorer for variabelen elevaktivitet styrker dette validiteten på spørreskjemaet ved å dekke de fleste aspektene av det begrepet. Det samme kan sies for masteroppgaven, og de fem inkluderte indikatorene. En begrensning som ble vurdert i tråd med dette var gjennom ekskluderingen av enkelte indikatorer. Spesielt to av dem, matlaging i naturen og handling/innkjøp, kunne vært relevant for oppgaven. Likevel har jeg vurdert at de fem valgte indikatorene dekker begrepet elevaktivitet godt nok som vist ved «god innholdskvalitet» i figur 3. Likevel kunne innholdskvaliteten vært noe bedre, ved å blant annet korte begrepet tilberedning ned i mindre deler som kutting, steking, krydring og mer. Dette svekker validiteten noe.

For å vurdere validiteten på det kvalitative er det relevant å vurdere hvilke metoder som er brukt. Et intervju vil gi innblikk i respondentenes tanker og fortolkninger av egne aktiviteter, men vil i mindre grad vise hva som faktisk gjennomføres. Om man benytter observasjon vil det være motsatt, der man ser hva som faktisk skjer, uten refleksjonene til hvorfor det blir gjort (Gleis & Sæther, 2021, s. 206). I tråd med problemstillingen opp mot metodevalg,

svekker det validiteten i noe grad, ettersom målet med oppgaven er å utforske hva som faktisk gjennomføres. Likevel er spesielt barnas refleksjoner om hva som blir gjort, og hvordan de selv opplever gjennomføringen av ulike aktiviteter relevant. Videre styrkes også validiteten ved at kvalitativ og kvantitativ metode kombineres, ettersom det gir flere innfallsvinkler, og derfor sørger for at så korrekt informasjon som mulig kommer frem (Gleiss & Sæther, 2021, s. 205).

Reliabilitet er et begrep som henger tett sammen med validitet. Høy reliabilitet er en forutsetning for høy validitet, og innebærer at gjentatte målinger med samme måleinstrument gir samme resultat (Ringdal, 2018, s. 103). For å vurdere reliabiliteten ved den innsamlede dataen bør man se grundig på formuleringen av spørsmålene som er stilt, for å avdekke mulige feilkilder (Ringdal, 2018, s. 104). En vanlig problemstilling man kan møte på her er i hvilken grad forskerne påvirker resultatene, i forhold til hvor objektive de er ved måten man stiller spørsmål (Gleiss og Sæther, 2021, s. 202). For å motvirke slike undersøkelseeffekter kan man se om eventuelle funn er konsistente på tvers av metoder eller datakilder, nærmere bestemt ved triangulering (Gleiss og Sæther, 2021, s. 202). At datamaterialet er samlet inn av flere forskere ved hjelp av ulike innsamlingsmetoder og datakilder er med på å styrke både validiteten og reliabiliteten til oppgaven (Postholm & Jacobsen, 2020, s. 236).

Reliabiliteten på spørreskjemaet har også blitt målt ved hjelp av variabelenes indre konsistens. Det har blitt målt ved å finne en Chronbachs alpha-verdi (α), som er en statistisk størrelse som varierer fra 0 til 1 (Ringdal, 2018, s. 104). Jo nærmere 1 man kommer, jo bedre reliabilitet har man. En verdi over 0,7 regnes som akseptabel indre konsistens, men en verdi over 0,8 er å foretrekke (Pallant, 2020, s. 105). Verdien for variabelen elevaktivitet i sin helhet er her: $\alpha = 0,86$. For den samme variabelen, med kun de variablene brukt i denne masteroppgaven er verdien $\alpha = 0,83$. Dette er begge verdier som er med på å styrke reliabiliteten i denne oppgaven, samtidig som det viser at fjerning av irrelevante indikatorer ikke har svekket reliabiliteten i noen særlig grad.

Generalisering, eller ytre validitet handler om hvorvidt slutningene fra forskningen kan generaliseres til andre mennesker og tider enn akkurat de det har blitt forsket på (Høgheim, 2020, s.121). Det er flere faktorer som påvirker dette, som blant annet samplingsstrategi,

utvalgsstørrelse og målpopulasjon. (Høgheim, 2020, s. 125). Samplingsstrategi har lenge vært antatt å være den viktigste faktoren for generalisering, ettersom bruken av sannsynlighetsutvelging gir hele den aktuelle populasjonen lik mulighet til å delta i forskningen (Høgheim, 2020, s. 121). Denne oppgaven har brukt en form for ikke-sannsynlighetsutvelging, noe som dermed svekker generaliserbarheten. Videre har jeg derfor sett på målpopulasjon og utvalgsstørrelse.

Populasjonen representerer de deltakerne det kunne vært aktuelt å forske på.

Målpopulasjonen derimot er den delen av populasjonen man har muligheten til å inkludere i undersøkelsene sine. Generaliserbarheten kan både styrkes og svekkes ut ifra hvilken grad utvalget representerer målpopulasjonen, og målpopulasjonen representerer populasjonen (Høgheim, 2020, s. 121). Med andre ord handler det om hvor likt de man har forsket på er de man kunne tenkt seg å ha forsket på (Høgheim, 2020, s. 121). I dette tilfelle er populasjonen samtlige personer i Norge som har en tilknytning til SFO. I hovedsak innebærer det ansatte, ledere og barn i SFO. I tillegg kunne også barnas foreldre vært aktuelt å inkludere her. Gjennom de kvantitative analysene er to av disse gruppene representert, samtidig som det er kommet inn svar fra alle landets fylker. Dette styrker generaliserbarheten ved at en stor del av målpopulasjonen er utforsket. Kvalitativt er også barna sine tanker og meninger representert. Vanligvis er kvalitative metoder lite generaliserbare utenfor de man faktisk har forsket på, ettersom det ofte er et lite utvalg på små områder (Gleiss & Sæther, 2021, s. 207). Når det er sagt er intervjuene gjennomført på to forskjellige områder, med forskjellige retningslinjer for mat og måltid. I tillegg har de en tilføyende effekt ved å utforske den tredje av de fire relevante målpopulasjonene, som gjør sammenligning mellom gruppene mulig. Dette øker generaliserbarheten i noe grad.

4. Resultat

I dette kapitlet vil resultater fra det kvantitative spørreskjemaet, og de kvalitative fokusgruppeintervjuene med barn bli presentert. Kapitlet er lagt opp slik at spørreskjemaets utvalg først blir presentert, etterfulgt av de deskriptive analysene. Deretter blir de parametriske analysene fremstilt, før de kvalitative resultatene kommer frem.

4.1 Kvantitativt utvalg

Utvalget til fra spørreskjemaet bestod av en rekke SFO-ansatte og SFO-ledere. Som vist i tabell seks var respondentene fordelt over hele landet. Dette blir ikke utforsket ytterligere utover å vise hvordan landsdelene er representert. Viktigst å merke seg er den totale mengden respondenter, og andel ledere og ansatte. Totalt var det 263 SFO-ledere, og 178 SFO-ansatte som startet på undersøkelsen. Som vi skal se litt nærmere på endret dette seg underveis

Tabell 6: Antall SFO-ledere og SFO-ansatte fra ulike landsdeler som helt eller delvis besvarte spørreskjemaet

	SFO-leder	SFO-ansatt	Totalt
Nord-Norge	25	19	44
Midt-Norge	48	18	66
Vestlandet	83	45	128
Østlandet	93	79	172
Sørlandet	14	7	21
Totalt	263	168	431

Ettersom en relativt stor andel respondenter bare delvis fullførte undersøkelsen vil jeg også vise antall som svarte per «del» av det jeg presenterer. Delene representert er 1: Hvilke type måltid SFO-ene serverer, 2: barnas involvering i medbestemmelse, 3: påvirker barnas preferanser hva som blir servert, og 4: I hvilken grad barna deltar i aktiviteter koblet til

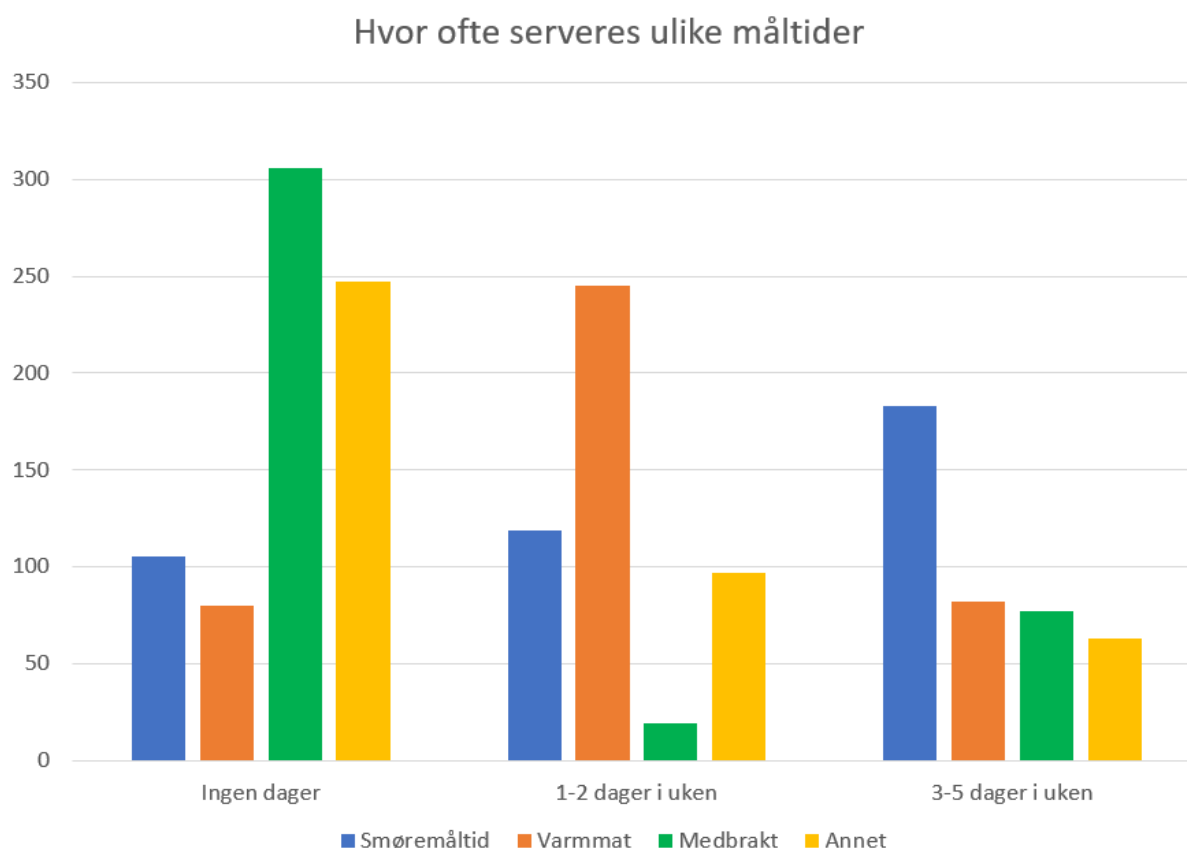
måltidet. Her varierer det mellom 405 og 313 respondenter, som vist i tabell 7

Tabell 7: Antall SFO-ledere og SFO-ansatte som besvarte de ulike delene av spørreskjemaet.

	SFO-leder	SFO-ansatt	Totalt
Type måltid	258	147	405
Barnas involvering	243	135	378
Liker maten	233	121	354
Aktivitet til måltid	206	107	313

4.2 Deskriptive resultater

For å få en oversikt over hvor mange svar de ulike variablene og verdiene hadde fått ble det gjennomført flere frekvensanalyser. Det var totalt ti variabler, fordelt på fire områder som vist i tabell sju ovenfor. I del en ble ansatte og ledere i SFO spurt om hvor ofte ulike måltider ble servert på deres SFO. Svarmulighetene bestod av varmmat, smøremåltid, medbrakt eller annet. Et «annet» måltid kan eksempelvis ha bestått av yoghurt, havregryn eller liknende. Respondentene hadde mulighet til å svare alt fra 0-5 dager, men jeg har valgt å presentere det som 0, 1-2 eller 3-5 dager. Resultatene er vist i figur 4 nedenfor.

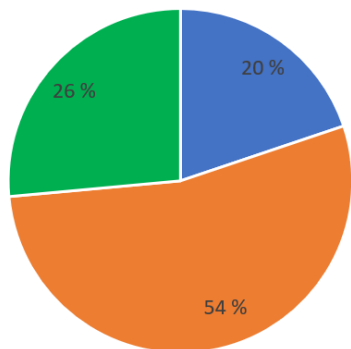

Figur 4 Svarandeler på hvor ofte ulike måltider blir servert i løpet av en typisk uke

Figuren viser at 183 respondenter svarte at de serverte et smøremåltid 3-5 dager i uken, mens 82 serverte varmmat i samme ratio. De resterende 135 SFO-ene hadde enten medbrakt mat, eller andre måltider. 1-2 dager i uken serverte 119 skolefritidsordninger smøremåltid, mens 245 serverte et varmt måltid. 116 respondenter svarte at de serverte enten noe annet eller hadde medbrakt like ofte. Til slutt svarte 105 respondenter at de ikke hadde et smøremåltid i løpet av uken, mens 80 SFO-er svarte at de aldri serverte varmmat. Videre benyttet 306 SFO-er seg aldri av medbrakte måltider, mens 247 SFO-er aldri hadde «andre» måltider.

Deskriptivt ble det også vurdert i hvilken grad barna medvirker i måltidet. Dette ble undersøkt på to måter. Først ble det stilt et direkte spørsmål om hvorvidt barna ble involvert i medbestemmelse av maten. Respondentene hadde her mulighet til å svare enten «ja», «nei» eller «av og til». Resultatene på dette spørsmålet er presentert i figur 5 under.

Innvolvering i medbestemmelse

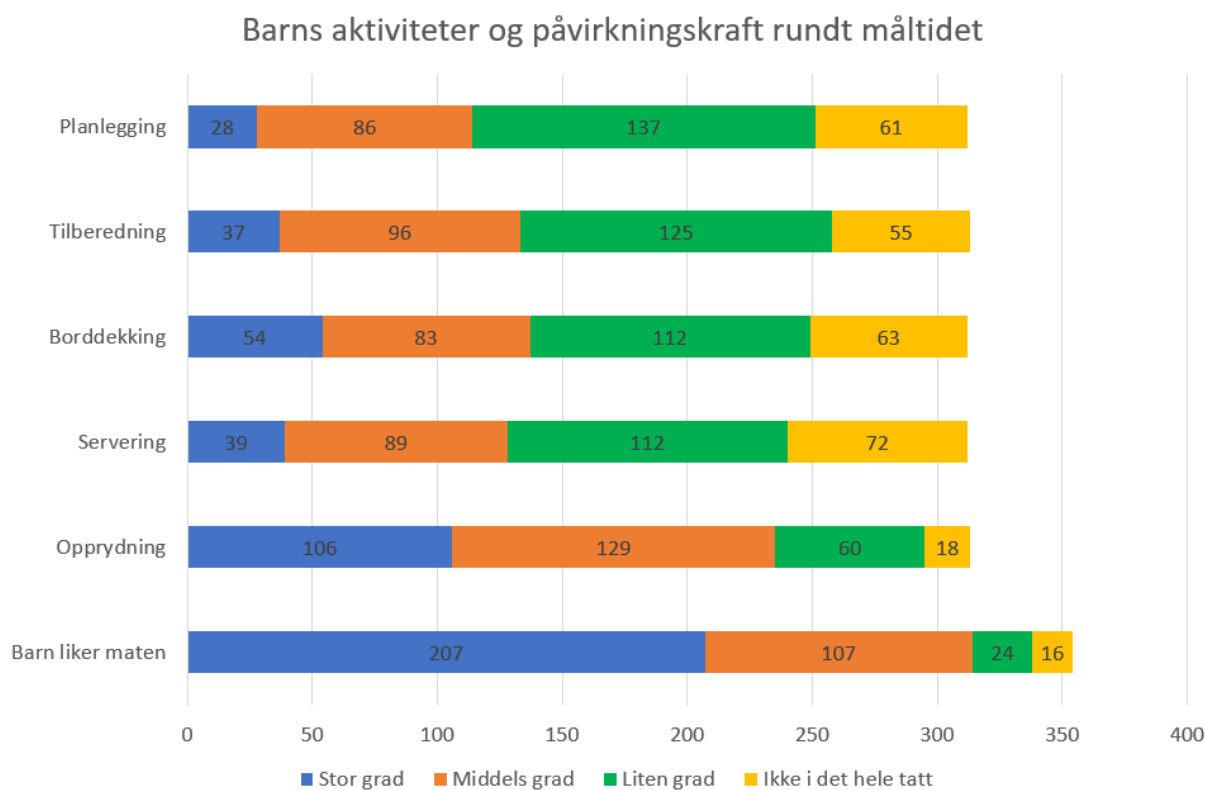

■ Ja ■ Av og til ■ Nei

Figur 5 Ansattes svar om hvorvidt barn inkluderes i medbestemmelse av måltid

Figuren viser at 75 (20%) ansatte og ledere i SFO svarte at barna hadde medbestemmelse i tråd med måltidet. Videre mente 100 (26%) respondenter at barna ikke hadde denne muligheten. Avslutningsvis svarte 204 (54%) at barna hadde muligheten til å delta i avgjørelsene som ble tatt i tråd med måltidet.

Den andre måten barnas medvirkning i måltidet ble vurdert var gjennom variabelen elevaktivitet. Her hadde ansatte og ledere i SFO muligheten til å svare stor, middels, liten eller ingen grad av deltakelse koblet til aktivitetene planlegging, tilberedning, borddekking, servering og opprydning. Resultatene for disse aktivitetene kan sees i 6. For å gjøre sammenligning senere lettere ble det også stilt spørsmål om i hvilken grad barns likdom av maten påvirket hva som ble servert, også her hadde respondentene de samme svarmulighetene.

Figur 6: Ansattes svar for hvilken grad barns aktiviteter og preferanser påvirker måltidet

Figuren viser at det varierte det hva de ulike respondentene svarte. Det var en relativt lik tendens for de fire første variablene, der hoveddelen av respondentene svarte blant en av midtverdiene (liten/middels grad), mens «Ikke i det hele tatt oftere ble svart en «stor grad». Totalt har 28 respondenter svart stor grad for planlegging, 37 for tilberedning, 54 for borddekking og 39 for servering. Videre svarte 86 personer «middels grad» for planlegging, 96 for tilberedning, 83 for borddekking og 89 for servering. Verdien «liten grad» fikk 137 respondenter for planlegging, 125 for tilberedning, 112 for borddekking og 112 for servering. Til slutt ble «Ikke i det hele tatt» svart av 61 for planlegging, 55 for tilberedning, 63 for borddekking og 72 for servering. For variabelen opprydningen, er tendensen noe annerledes sammenlignet med de fire nevnt ovenfor. Der ble «stor» og «middels» grad svart oftest, med henholdsvis 106 og 129 respondenter. Verdien «liten grad» fikk 60 svar, mens «Ikke i det hele tatt» fikk 18 svar.

På spørsmålet om maten påvirkes av at barna liker den, kommer det frem at 207 av respondentene mener at det er noe som i stor grad påvirker hva som blir servert på SFO. Ytterligere 107 respondenter svarer at det i middels grad er med på å bestemme hva som blir servert. Totalt tilsvarer det 88% av respondentene, mens de resterende 12% svarte at

det i liten eller ingen grad påvirket.

4.3. Forskjeller mellom ulike grupper

4.3.1 Ledere og ansatte

Svarene til SFO-ledere og SFO-ansatte ble vurdert opp mot hverandre gjennom en T-test. Resultatene av denne er vist i tabell 8 nedenfor. Jo lavere gjennomsnittsverdi gruppene har, jo nærmere er de verdien «ikke i det hele tatt» (1). Det samme gjelder motsatt, altså, jo høyere verdi en gruppe har, jo nærmere er de verdien «I stor grad» (4).

Tabell 8: Sammenligning mellom lederes og ansattes svar på grad av deltakelse i aktiviteter og medvirkning målt i planlegging, tilberedning, borddekking, servering og opprydning. (N SFO-ledere = 205-206. N SFO-ansatt = 106-107)

	Ledere		Ansatte		Forskjell	95% KI	P	Cohens D
	Gj.snitt	S.A.	Gj.snitt	S.A.				
Planlegging	2,36	0,83	2,06	.92	.30	-.51, -.10	.003	.36
Tilberedning	2,47	0,87	2,18	.94	.29	-.49, -.08	.007	.32
Borddekking	2,50	0,97	2,23	1.02	.27	-.50, -.04	.024	.27
Servering	2,41	0,91	2,10	1.01	.31	-.53, -.08	.007	.32
Opprydning	3,06	0,83	2,98	.94	.08	-.28, -.12	.460	.09

SA = Standardavvik, KI = Konfidens-intervall

Gruppen med ledere varierte mellom 205 og 206 respondenter. Gjennomsnittsverdiene for de ulike kategoriene lå for denne gruppen relativt jevnt plassert mellom liten og middels grad av deltakelse. Unntaket fra dette var indikatoren «Opprydning» som hadde et gjennomsnitt rundt «middels grad». De nøyaktige gjennomsnittsverdiene for lederne var som følger: planlegging: 2,36, tilberedning: 2,47, borddekking: 2,50, servering: 2,41 og opprydning: 3,06. Standardavviket for disse variablene varierte mellom 0,83 og 0,97.

For de ansatte var de fire første indikatorene tettere opp mot verdien «liten grad». Igjen var unntaket fra den tendensen indikatoren «opprydning» som i likhet med lederne hadde ett gjennomsnitt som var tett på «middels grad». Her var de nøyaktige gjennomsnittsverdiene slik: planlegging: 2,06, tilberedning: 2,18, borddekking: 2,23, Servering: 2,10 og opprydning: 2,98. Standardavviket for disse verdiene varierte mellom 0,92 og 1,02. At fire av indikatorene har et lavere gjennomsnitt viser at det er forskjell mellom de ansatte og lederne. Dette støttes også av p-verdien, som var under signifikans-grensen på 0.05. Variabelen opprydning derimot hadde en p-verdi over 0.05, og bekrefter derfor at det ikke var noen signifikant forskjell mellom gruppene for denne indikatoren

Selv om det var en signifikant forskjell blant fire av variablene, er det ikke dermed sagt at forskjellen var stor. Forskjellene ble målt ved hjelp av Cohens D, som sier noe om effektstørrelsen på forskjellene som er. Ut ifra verdiene vist i tabellen nedenfor var effektstørrelsen for de ulike indikatorene på elevdeltakelse liten. Den største forskjellen finner man koblet til planleggingen av måltidet, men også her var forskjellen relativt liten, ettersom verdien var midt imellom det som kan vurderes til «liten» og «middels» forskjell (Cohens, 1988). Det samme gjaldt tilberedningen av måltidet og servering av måltidet, som hadde nøyaktig like Cohens-D-verdier. Den laveste effektstørrelsen blant indikatorene med signifikante forskjeller finner man hos aktiviteten borddekking. Med 0,27 vurderes forskjellen her til å være liten. Når det gjaldt opprydning av måltidet var Cohens-D-verdien 0,09, noe som bare bekrefter p-verdien som har vurdert forskjellen til ikke signifikant.

4.3.2 Varmmat og smøremåltid

Det ble også bruk en t-test for å vurdere hvorvidt type måltidet påvirket barnas deltakelse og elevmedvirkning rundt måltidet. Dette ble vurdert med en hypotese om at de som oftere serverte varmmat, oftere inkluderte barna i både planlegging og matlaging. Gruppene bestod av 1) de som serverte varmmat 0-2 dager i uken, og 2) de som serverte det 3-5 dager i uken. Resultatene for varmmat er presentert i tabell 9, mens de for smøremåltid er presentert i tabell 10. Igjen samsvarer lavere gjennomsnittsverdi med «ikke i det hele tatt» (1), mens høyere verdi antyder «stor grad» (4).

Tabell 9: Sammenligning av mengde varmmat sin effekt på barns grad av deltakelse i aktiviteter og medvirkning målt gjennom planlegging, tilberedning, servering, borddekkning og opprydning. (N 0-2 dager = 231. N 3-5 dager = 82)

	0 – 2 dager		3 – 5 dager		Forskjell	95% KI	P	Cohens D
	Gj.snitt	S.A.	Gj.snitt	S.A.				
Planlegging	2,25	.87	2,28	.89	.03	-.51, -.10	.802	.03
Tilberedning	2,35	.89	2,41	.96	.06	-.49, -.08	.584	.07
Borddekkning	2,36	.98	2,54	1.05	.18	-.50, -.04	.164	.18
Servering	2,23	.92	2,53	1.05	.30	-.53, -.08	.014	.32
Opprydning	3,07	.86	2,93	.92	.15	-.28, -.12	.205	.16

SA = Standardavvik, KI = Konfidens-intervall

For begge gruppene (varmmat null-to dager i uken og tre-fem dager i uken) lå verdiene for planlegging, tilberedning, borddekkning og servering mellom liten og middels grad, mens opprydning lå omtrentlig på middels grad. Resultatene viste ingen signifikant forskjell mellom gruppene for indikatorene planlegging, tilberedning, borddekkning eller opprydning. Gjennomsnittsforskjellene for disse varierte mellom 0,03 og 0,18. For indikatoren servering viste testen at det var en signifikant forskjell, med et økt gjennomsnitt på 0,30. Effektstørrelsen, igjen målt gjennom Cohens D, var her 0,32, som tilsier at forskjellen var liten.

Tabell 10: Sammenligning av mengde smøremåltid sin effekt på barns grad av deltakelse i aktiviteter og medvirkning målt gjennom planlegging, tilberedning, servering, borddekking og opprydning. (N 0-2 dager = 231. N 3-5 dager = 82)

	0 – 2 dager		3 – 5 dager		Forskjell	95% KI	P	Cohens D
	Gj.snitt	S.A.	Gj.snitt	S.A.				
Planlegging	2,23	.86	2,28	.89	.05	-.51, -.10	.802	.06
Tilberedning	2,38	.88	2,36	.93	.02	-.49, -.08	.584	.02
Borddekking	2,34	.98	2,47	1.01	.13	-.50, -.04	.164	.13
Servering	2,17	.93	2,41	.98	.24	-.53, -.08	.014	.25
Opprydning	3,01	.90	3,05	.86	.04	-.28, -.12	.205	.04

SA = Standardavvik, KI = Konfidens-intervall

Den samme testen ble gjennomført for å vurdere svarene basert på hvor ofte et smøremåltid ble servert. Denne gangen bestod gruppene av de som serverte et smøremåltid 0-2 dager i uken, mens gruppe to består av de som serverte det 3-5 dager i uken. Med en gjennomsnittsforskjell som varierte mellom 0,03 og 0,3 var det ingen signifikant forskjell mellom de to gruppene for noen av indikatorene. Dette støttes også opp av cohens D-verdiene, som alle var lavere enn det som kan anses som lav effektstørrelse

4. 4 Bivariat analyse

Relasjonen mellom aktivitetene koblet opp mot elevmedvirkning ble målt ved bruk av pearson-product-moment korrelasjons koeffisient. Det ble på forhånd gjennomført analyser for forutsetninger av linearitet og normalfordeling. Tross brudd på sistnevnte ble analysene gjennomført ettersom det ikke var et krav for gjennomførelse av testen. Dette kan likevel være greit å være klar over. Resultatene er vist i tabell 11, og viser til indikatorenes r-verdi. Dette er noe som avgjør størrelsen på korrelasjonene mellom de ulike aktivitetene.

Tabell 11: Korrelasjon mellom ulike indikatorer på barns grad av deltakelse og medvirkning ved måltidet

	Planlegging	Tilberedning	Borddekking	Servering	Opprydning
Planlegging	-				
Tilberedning	.55**	-			
Borddekking	.51**	.67**	-		
Servering	.45**	.55**	.63**	-	
Opprydning	.32**	.23**	.38**	.42**	-

Tallene viser til Pearson-korrelasjon verdi (r-verdi)

**p< .001 (2-tailed)

Det var en signifikant korrelasjon mellom samtlige variabler, det var derimot enkelte forskjeller i hvor stor grad av relasjon det var. Variabelen planlegging hadde sterk tilknytning til tilberedning og borddekking, $r = .55$ og $.51$, $p = .001$. Videre hadde den middels tilknytning til servering og, $r = .45$, $p = .001$. Servering hadde derimot en sterk korrelasjon til tilberedning med en r-verdi på $.55$, $p = .001$. Den sterkeste relasjonen mellom variabler var mellom borddekking og tilberedning, der var r-verdien $.67$, $p = .001$. Borddekking hadde også sterk relasjon til servering, $r = .63$, $p = .001$. Den eneste variabelen uten sterk korrelasjon til de andre variablene var opprydning, noe som stemmer overens med tidligere analyser. Likevel måles både planlegging, borddekking og servering til middels korrelasjon, $r = .32$, $.38$ og $.42$, $p = .001$. Relasjonen til tilberedning var derimot lav, med en r-verdi på $.23$

4. 5 Kvalitativt utvalg

Utvalget fra de kvalitative resultatene presentert nedenfor består av barn som deltar på SFO. Respondentene er fordelt på to forskjellige byer, der to av skolene tilhører Asker, mens fire skoler holder til i Bergen. Som presentert i tabell 12 nedenfor var det åtte barn fra Asker, og 21 barn fra Bergen. Totalt består det presenterte utvalget av 29 barn.

Tabell 12: Antall skoler og fokusgrupper som deltok i fokusgruppeintervju ved Asker og Bergen kommune

	Antall skoler	Antall fokusgrupper
Bergen	4	8
Asker	2	2
Totalt	6	10

4.6 Barnas deltakelse rundt måltidet.

De kvalitative resultatene tar utgangspunkt i tre spørsmål fra intervjuguiden for barn. Det første relevante spørsmålet for denne masterstudien omhandlet hvorvidt barna fikk lov til å være med å lage mat på SFO. Der kom det frem at det var en sjelden hendelse. I samtlige av intervjuene svarte barna enten nei, eller andre former for svar som antydte at de ikke var med på kjøkkenet. Eksempler på dette var: «Ikke sist år» (B2) eller «Jeg kan ikke huske det, men er det ikke i 5. vi begynner med mat og helse?» (A2). I et intervju svarte barna først ja, før de fulgte opp med: «Eller ikke på SFO da» (D1). Et annet barn fra samme gruppe svarte også: «Nei, ikke på SFO» (D1). Det kom frem i et intervju fra en respondent at han hadde fått være med å lage mat: «Ja en gang fikk jeg lov til å lage mat sammen med kantinedamen (C2). De andre barna fra den skolen svarte derimot at de ikke hadde fått være med.

På skole D kom det frem at barna som regel ikke fikk være med på matlagingen, men at det fantes unntak på langdagene, som var de dagene barna var på SFO mens det var fri fra skolen (eksempelvis sommerferie eller liknende). Barna svarte: «Noen ganger da (..), fordi når det er sånne langdager på SFO».

Selv om barna svarte at de ikke fikk være med å lage mat på kjøkkenet, kom det frem i enkelte av intervjuene at det var gjennomført enkelthendelser av matlaging der barna hadde fått være med å delta. Et av barna svarte: «Vi har jo laget pepperkaker i lag» (C2). Noen andre svarte: «jo, vi har laget peppernøtter (..) og muffins til julemarkedet» (E1). I ytterligere to intervjuer kom det frem at det var planlagt å gjennomføre enkelthendelser av matlaging,

men at det av ulike årsaker ikke ble gjennomført: «En gang så skulle vi, men da kunne vi ikke på grunn av at SFO-folka hadde, måtte gjøre noe annet med tredjeklasse i mellomtiden».

(B1)

På to av skolene kom det frem at barna fikk være med på andre aktiviteter rundt måltidet. Dette inkluderte blant annet dekking eller opprydning av bordet. Et av barna sa: «Vi får være med å hente brett, ta vekk maten, og noen ganger stille til, men aldri lage maten» (B1). På skole C sa barna: «Ja vi får lov til å dekke bordet til oss selv», et annet barn fulgte opp dette med å si «og så dekker vi av til slutt ja». På de fire resterende skolene ble det ikke nevnt noe om slike aktiviteter, av hverken intervjuer eller respondenter.

På skole D fikk barna oppfølgingsspørsmål om de skulle ønske de fikk være med å lage mat. Der svarte barna blant annet «Noen ganger når det er sånn god mat, men når det er sånn brødsriver, nei takk» (D1). Et annet barn svarte «Jaa (...) kanskje være med å servere maten». Dette ble fulgt opp med «Ja, det hadde vært mye gøyere» av et tredje barn. Denne tendensen kom også frem på flere av skolene. På skole B svarte barna at det var «dumt» at de ikke fikk være med å lage mat. På skole C ble barna spurt om hva de synes om å lage pepperkaker, noe som ble svart med: «åh det var veldig gøy» (C2). På skole F var svarene noe mer variert. Et av barna sa: «Noen ganger når jeg liksom, lager mat, så er det gøy, men jeg synes det er litt kjedelig og» (F1).

4.7 Barnas tanker om måltidet som serveres

Responsen på spørsmålet om hva barna synes om maten de fikk servert var noe varierende. På skole C svarte barna: «Det smaker veldig godt» (C2), og «Den er god» (C1). På skole D svarte barna at det var godt, men et av dem presiserte: «Den er god, men jeg kunne ønske at de hadde noe annet fordi at jeg vil ikke ha brødsriver og knekkebrød» (D1). Den samme tendensen kan også sees på skole A, der halvparten var fornøyde, mens halvparten ikke var det. En av dem sa: «Det er hele tiden det samme. Det er veldig dumt, men kokken sier hun skal lage varm mat snart». (A1). Også på skole B ønsket noen større variasjon: «Kunne jo vært gøyere med litt forskjellig da (B1)

På skole E var barna stort sett fornøyde med maten de fikk servert, noe som virket å komme

av at det varierte hva de pleide å få. Et av barna svarte: «Den er veldig god, noen ganger er den litt sånn rar smak. Noen ganger er den veldig søtt, veldig mye forskjellige smaker» (E1). På skole F kom det ikke frem hva barna synes om maten, men de ble derimot spurt om hvordan de synes det var å spise på SFO. Da kom det blant annet frem at det også her varierte hva de fikk, en av dem svarte: «Jeg synes det er litt bra, fordi det er mat. Særlig når det er noe jeg liker. Da sier jeg bare Yes, jeg elsker det, men neste dag så håper jeg på den samme maten også er det noe jeg ikke liker også åh, nei, da går jeg bare og leker» (F1). En annen fra samme intervju svarte derimot: «Jeg liker jo egentlig alt jeg. Og når det kommer noe nytt, så bare oh, yes, nå skal jeg få smake på noe nytt. Også når jeg kommer til køen så bare, mmm dette var deilig» (F1).

I noen av intervjuene ble det stilt oppfølgings spørsmål om hva barna selv skulle ønske de kunne få servert. Som allerede vist ønsket noen av barna på skole A at det kom mer varmmat. Dette ble utdypet med «Pølser, hamburger eller spagetti» (A1). På skole D foreslo barna taco eller pizza. Det samme ønsket hadde barna på skole B, men der presiserte de også: «Det kan jo være variert hver dag da» (B1). Videre foreslo barna på skole C lasagne eller spagetti med kjøttboller. På skole E og F ble barna ikke spurt om hvilken mat de kunne ønske seg.

På alle skolene ble barna også spurt om hvem de trodde bestemte hva som ble servert på SFO. Det var stor enighet gjennom intervjuene at det var en av de ansatte på skolene som hadde dette ansvaret, enten det var en kjøkkensjef, rektor eller avdelingsleder. På skole B var ikke barna klare over hvem som bestemte: «Vet ikke, det bare kommer» (B2). I et av intervjuene på skole D ble barna spurt om de noen gang fikk være med å bestemme. Der svarte to av respondentene «nei», mens den siste respondenten sa det var avdelingslederen sitt ansvar.

5. Diskusjon

I denne delen av oppgaven vil resultatene bli diskutert, der barnas deltakelse i tilberedning, borddekking, servering og opprydning først blir utforsket. Deretter diskuteres elevmedvirkning knyttet til måltidet på SFO, før det til slutt blir tatt opp forskjeller blant ulike SFO-er. Kapittelet avslutter med å peke på oppgavens styrker og svakheter.

5.1 Barns deltakelse i matlagingsaktiviteter

Grabowski & Aagard-Hansen (2011) skrev at barns nysgjerrighet og motivasjon er størst når de får erfare at de blir anerkjent som aktive deltakere. Dette kan blant annet gjøres ved å ta barna med i tilberedningen av måltidet (Glaser, 2019). SFO-ansatte har i et spørreskjema svart at det i stor eller middels grad er tilfellet ved 40% av SFO-ene som er undersøkt. Resultatet er i utgangspunktet det samme som det Staib et al. (2013) fant i sine undersøkelser. Der svarte ansatte i SFO at rett under halvparten av SFO-ene inkluderte barn i tilberedningen av måltidet (Staib et al., 2013). Når det er sagt ble det ikke undersøkt noe om hvor ofte, eller i hvilken grad barna var med på matlagning i 2013, om dette også inkluderer det som i denne oppgaven omtales som «liten grad» (40%) er resultatene i denne masteroppgaven noe bedre.

Selv om 40% av ansatte og ledere i SFO svarer at barn i stor eller middels grad får være med på tilberedning av måltid, kom det frem i fokusgruppeintervjuene at svært få barn opplevde å få være med på kjøkkenet på SFO. Det var kun et barn i ett av fokusgruppeintervjuene som svarte at han hadde vært med på kjøkkenet, noe de resterende barna fra samme gruppe ble overrasket over. At fokusgruppeintervjuene motstrider med resultatene fra spørreskjemaet kan ha vært tilfeldig ettersom de kun ble gjennomført på ti SFO-er sammenlignet med over 300 respondenter fra spørreskjemaet. Når det er sagt kom de samme resultatene frem gjennom de kvalitative undersøkelsene i 2013 (Fossgard et al.). Der viste hverken observasjon eller intervju at barna hadde vært med på kjøkkenet. De nyere rapportene fra 2017 (Hogsnes et al.) utforsket i hovedsak ikke barnas deltakelse i måltidet. Likevel ble det av flere foreldre foreslått at å inkludere barna i matlagning kunne ha positive effekter. Dette kan tolkes som at barna i hovedsak ikke ble inkludert i slike aktiviteter til vanlig. Likevel

hadde barna på en av skolene laget mat samme dag som de ble intervjuet (Hogsnes et al., 2017). Selv om det ikke ble vist om det var en vanlig hendelse, eller helt tilfeldig, viser det at enkelte SFO-er også klarer å inkludere barn i matlaging.

I tillegg til at 40% som svarte at barna hadde stor eller middels grad av deltakelse, svarte ytterligere 40% at barna i liten grad deltok i slike aktiviteter. Dette kan innebære at flere av SFO-ene bruker dette som enkeltaktiviteter en gang iblant, noe som også blir støttet av fokusgruppeintervjuene med barna. Eksempler på måltidsaktiviteter som barna nevnte var pepperkakebaking og muffinsbaking. Selv om all aktivitet er bedre enn ingenting, er det vanskelig å vurdere dette som at barn får delta i tilberedningen av måltid. Sett gjennom Unicefs (2019) prinsipper for medvirkning påpekes det at det må være en prosess. Det vil også gjelde når det kommer til aktiviteter som dette. For at barna skal få en opplevelse av å bli sett på som aktive deltakere, må aktiviteter som dette gjennomføres oftere enn kun en gang iblant (Unicef, 2019). Videre kan også kvaliteten på måltidet diskuteres. Om målet er at man skal fremme gode matvaner gjennom matlaging, må det også vurderes hva som skal lages. Tidligere forskning viser at barn som lager mat selv spiser mer av det de har laget, for at det skal være helsefremmende må derfor maten de ha laget være "sunn" (DeJesus et al., 2019). Eksempler på dette er for eksempel bruken av grønnsaker, som flere studier har vist at økte barnas preferanser rundt grønnsaker (Crary et al., 2022; Alliot et al., 2016).

At barn i liten grad fikk delta i måltidet støttes ytterligere om man ser på forskjellene mellom SFO-ledere og SFO-ansatte sine svar. Der kom det frem at SFO-ledere i større grad enn ansatte mente at barn ble inkludert i tilberedning av måltidet. Dette kan blant annet forklares med noen av resultatene fra fokusgruppeintervjuene. På to av skolene kom det frem at matlaging var planlagt, men ikke gjennomført. Det kan innebære at ledere i SFO har hatt et ønske om å inkludere barn, mens de av ulike årsaker ikke har fått gjennomført nettopp det. Det ble pekt på at de ansatte heller måtte hjelpe til med andre barn, som stemmer overens med at blant annet bemanning er en utfordring for måltidet i SFO (Hogsnes et al., 2017).

Undersøkelsen fra 2017 viste at foresatte tenker at økt budsjett kan være med på å forbedre matgleden på SFO. Kommentarene handlet i stor grad om at det da ble mulig å servere

måltider, der barna kunne inkluderes i matlagingen. Dette forslaget støttes også av kommentarer gjort fra barn i fokusgruppeintervjuene. På skole D svarte et av barna at de gjerne kunne være med å lage mat når maten var god, om måltidet bestod av brødsiver derimot var det ikke like aktuelt. Undersøkelsene av spørreskjemaet i denne studien har derimot vist at det ikke utgjør noe forskjell hvilken type mat som blir servert, på hva ansatte i SFO mener om barnas deltakelse. Det skal derimot sies at undersøkelsene ikke viser hvilken varmmat som blir servert. Om dette hovedsakelig består av det rapporten fra 2007 viste, der ferdigmat ofte var tilfellet, er det ikke rart at det legger opp til lite aktivitet for barna. I så måte kan det godt være at kommentarene fra 2017 har et poeng. Det kan blant annet legges til rette for at barna kan kutte grønnsaker, eller steke en røre, noe også Crary et al. viste at kunne forbedre barnas inntak av frukt og grønt.

De resterende aktivitetene som var tilkoblet måltidet var borddekking, servering og opprydning. På spørsmålene om i hvilken grad barn var med på borddekking og servering var svarene mer eller mindre like som ved tilberedning av måltidet. 40% av ansatte svarte at barn ble inkludert i enten stor eller middels grad, mens ytterligere 35% svarte at det ble gjennomført i liten grad. De resterende ansatte (25%) svarte at barna ikke deltok i slike aktiviteter. I motsetning til tilfellet ved tilberedningen, viste fokusgruppeintervjuene med barn at dette på flere skoler var tilfellet. På skole B svarte barna at de fikk hente brett, og noen ganger stelle til, men aldri lage maten. En annen gruppe, ved skole C, svarte at de fikk dekke bordet til seg selv. Igjen er resultatene i tråd med det som kom frem i kartleggingene av SFO måltidet fra 2013 (Staib et al.; Fossgard et al.). Studiene belyste at 61% av skolene inkluderte barn ved servering av måltid (Staib et al., 2013). Mens det i fokusgruppeintervjuer ble nevnt at barna fikk være med på vasking av bord og servering av måltider, ytterligere svarte ansatte at dette var noe barna selv ønsket å gjøre (Fossgard et al., 2013). Også aktiviteten opprydning har funnet like resultater gjennom denne oppgaven, som det kartleggingene gjorde i 2013. I denne masteroppgaven svarte 75% av ansatte at barna i enten stor eller middels grad deltok i en slik aktivitet. Til sammenligning svarte 81% av ansatte i 2013 at barna hadde slike oppgaver (Staib et al., 2013). Fossgard et al. (2013) viste derimot at det varierte hva dette innebar. På noen skoler handlet det kun om at barna la fra seg tallerkener og glass på et bestemt sted, mens det på en av skolene også inkluderte at noen av barna vasket opp selv (Staib et al., 2013). Datainnsamlingen for denne oppgaven

viser ikke hva aktiviteten opprydning innebærer.

5.1.1. Utfordringer ved å inkludere barn i måltidsaktiviteter

Resultatene som er diskutert så langt antyder at barn i enten liten eller ingen grad har fått delta i tilberedningen av måltidet. Det kunne vært aktuelt å tenke at dette skyldes at barna heller vil drive med andre aktiviteter. Dette motbevises derimot av hva barna selv svarte gjennom fokusgruppeintervju. Det kom frem fra flere av skolene at barna ønsket å lage mat, og at det var dumt at de ikke hadde fått gjort det. Som allerede vist var derimot noen av barna mindre entusiastiske om måltidet bestod av brødmat.

Denne studien har ikke direkte spurt de ansatte om utfordringer ved å inkludere barn i tilberedningen av måltidet, det har derimot kommet resultater på dette i tidligere rapporter og kartlegginger (Fossgard et al., 2013; Hogsnes et al., 2017; Forbrukerrådet, 2018). I 2013 svarte ansatte i SFO at tiden mellom skoledagens slutt og matsservering var for liten til å inkludere barn i aktiviteter i måltidet (Fossgard et al., 2013). I nyere rapporter ble det også pekt på at for dårlige kjøkkenfasiliteter, for få ansatte og økonomi skapte utfordringer ved måltidet (Hogsnes et al., 2017; Forbrukerrådet, 2018). Selv om dette i hovedsak gjaldt måltidet generelt, er det også disse faktorer som sannsynligvis påvirker muligheten til å aktivisere barna.

På tross av disse utfordringer, er det en løsning som har blitt lite diskutert så langt. Gjennom fokusgruppeintervjuene med barn, kom det frem at barna ved skole D fikk være med på kjøkkenet på langdager. Det vil si de dagene der barna ikke var på skole, men tilbragte hele dagen på SFO (eksempelvis i sommerferien). Dette var også løsningen i et av eksemplene forbrukerrådet (2018) presenterte i sin rapport. Der var måltidet et stort fokuspunkt, og måltidet var en vesentlig del av SFO-tilbudet. Ettersom det ikke spesifikt ble spurt om langdager på SFO, er det en viss mulighet for at flere av SFO-ene inkludere barn i tilberedning av måltid på disse dagene. Forbrukerrådet (2018) viste derimot at et slikt fokus på mat og måltid i SFO krever både kompetanse og vilje til å prøve. Hogsnes et al (2017) viste

at dette ikke alltid er tilfellet, der en av SFO-lederne gjennom intervju lurte på om ikke arbeidskraften kunne være bedre nyttet andre steder enn på kjøkkenet.

5.2 Barns involvering i planlegging av måltid

Ut fra spørreskjema svarer ansatte og ledere i SFO at barna sjeldent får være med i selve planleggingen av måltidet. Kun 20% av ansatte svarte ja på spørsmål om barna ble inkludert i bestemmelsen av hva som ble servert. Når det er sagt, kunne det være positivt at 54% av de ansatte svarte at barna av og til fikk være med. Dette er sett gjennom et av prinsippene fra Unicef (2019), der det kom frem at medvirkning ikke nødvendigvis innebærer at barna skal få bestemme alt, men heller at deres meninger blir vektlagt gjennom vurderingsprosessen. Når det er sagt kommer det her også frem at medvirkning skal være en kontinuerlig prosess, og derfor ikke bør være noe som kun forekommer av og til (Unicef, 2019).

Hvorvidt barna hadde påvirkningskraft, ble i spørreskjemaet også vurdert gjennom aktiviteten planlegging. Svarene fra ansatte i SFO viste at det på rett under halvparten av SFO-ene ble gjennomført i liten grad (44%). Ytterligere 20% av ansatte oppga at det ikke ble gjennomført i det hele tatt. Samtidig var det under 10% som svarte at det var en aktivitet barna i stor grad (9%) ble inkludert i. Dette er noe som kan bety at det på mange SFO-er ikke legges til rette for situasjoner der barna får uttrykke meningene sine. I tråd med Harts stigemodell for medvirkning innebærer det i beste tilfellet at man benytter en av formene for ikke-medvirkning (Backe-Hansen, 2011). Om man derimot ser det gjennom Shier sin modell, kan en argumentere for at noe medvirkning har funnet sted, spesielt om tilfellet er at de voksne lytter til barnas spontane formidlinger (Shier, 2001). Ser man på de kvalitative intervjuene derimot virker det ikke sannsynlig at dette er tilfellet heller. Barna selv mente at det var de ansatte som bestemte hva de skulle få servert. Det kom også frem fra flere av barna at de ikke opplevde å ha noen påvirkningskraft på måltidet. Resultatene samsvarte med Staib et al. (2013) fant i sin kartlegging. Der oppga 22% av ansatte i SFO at barna var med å bestemme hva som skulle bli handlet inn.

5.2.1 Barnas preferanser har høyere prioritet enn barnas tanker

Noe som gjør diskusjonen rundt planlegging noe mer interessant er hvordan ansatte har svart på andre spørsmål tilknyttet påvirkning av hva som blir servert. Analysene viser at

ansatte og ledere synes det er viktig at barna liker maten, der stor grad (58%) og middels grad (30%) hadde flest svar. Dette innebærer at det er stor enighet i at barna i realiteten har en påvirkningskraft på hva som blir servert. Når det er sagt er det vanskelig å si noe om hvordan respondentene har avgjort hva de tror barna liker. Dette kan ha variert mellom å ha sett hva barna spiser mest av, hvordan de reagerer på ulike typer mat, ved ulike former for kommunikasjon med dem, eller annet. Uavhengig av dette kommer det igjen tydelig frem at barna ikke er klar over sin egen påvirkningskraft. Det kan i så fall bety mangel på tilbakemeldinger fra de ansatte, som bryter med Unicef sine prinsipper for medvirkning (Unicef, 2019). Om tilfellet er at barna spontant uttrykker sine tanker om maten som blir servert, og dette lyttes til av de ansatte, vil man være på nivå en av Shiers modell, som igjen innebærer at medvirkning er til stede (Shier, 2001). Ser man på de kvalitative analysene kommer det tydelig frem at barna uttrykker at de stort sett er fornøyde med maten de får servert. Noen av barna svarte også at maten kunne vært bedre, men disse var i mindretall sammenlignet med resten. På bakgrunn av dette kan man tenke seg at tilfeldige kommentarer fra barna er noe de matansvarlige på SFO tar utgangspunkt i når de skal bestille mat. Når det er sagt ser man igjen gjennom Harts modell at dette også er et eksempel på en av kategoriene for ikke-medvirkning. Det kommer av at barna uttrykker seg uten at de er klar over hvilken innflytelse de har (Backe-Hansen, 2011, s. 11).

Selv om også denne vinklingen antyder at barna sjeldent får oppleve reell medvirkning, viser dette samtidig at mulighetene er der. Det er tydelig at de ansatte bryr seg om at barna får servert noe de liker, og at barnas meninger derfor skal bli vektlagt. Manglene ligger hovedsakelig i kommunikasjonen med barna, som er det som må til for å komme seg oppover i både Shiers og Harts modeller for medvirkning. Ved å for eksempel legge til rette for tilbakemeldinger på maten, enten skriftlig eller muntlig, kan det argumenteres for at man har medvirkning på trinn 4 i Harts modell (Backe-Hansen, 2011). Dette er det første trinnet, hvor medvirkning faktisk finner sted, ved at barna frivillig får ytre synspunkter som respekteres av voksne. Et eksempel fra en SFO ble vist i forbrukerrådet (2018) sin rapport, hvor en ansatt spurte om tilbakemeldinger ved steameren hvor barna la fra seg tallerkenen. En fallgrube ved slike eksempler vil derimot være å ikke gi tilstrekkelig informasjon ellers, da det også krever at barna vet hvorfor de kan gi en tilbakemelding. I så fall ville en heller vært på nivå 2 av Harts modell (Backe-Hansen, 2011). Gitt at dette eksempelet følges, har man i

mye større grad enn tidligere medvirkning, ved å følge samtlige av Unicef sine prinsipper for medvirkning, og derfor være på veg mot å følge innholdet i barnekonvensjonen artikkel 12 (Forente nasjoner, 1989, artikkel 12).

5.2.2 Serverer det barna ønsker av og til

En annen vinkling for å vurdere barnas medvirkning på er ved å se på hva som blir servert opp mot hva barna selv ønsker seg av mat. Gjennom fokusgruppeintervjuene med barn kom det i stor grad frem at barna ønsket seg ulike former for varmmat. Dette er relativt likt det kartleggingen fra 2013 viste, der varmmat var det mest populære ønsket barna hadde (Fossgard et al., 2013, s. 37). De kvantitative analysene fra samme år viste likevel at brødmat og yoghurtmåltider var det mest brukte alternativet (Staib et al., 2013, s. 21). Denne tendensen er lik det undersøkelsene som er gjort for denne masteroppgaven fant. Et smøremåltid er fortsatt det mest serverte måltidet, der 45% av ansatte svarte at det sto for måltidene tre til fem dager i uken. Til sammenligning svarte kun 20% at varmmat ble servert i samme ratio. Når det er sagt er det ikke nødvendigvis slik at barna ikke har blitt hørt i dette tilfellet. Selv om smøremåltid var det måltidet som oftest ble servert, svarte ca. 60% av de ansatte at varmmat sto på menyen en til to ganger i uken. I så måte får også barna på mange SFO-er det de vil ha innimellom, og som allerede poengtert flere ganger, innebærer ikke medvirkning nødvendigvis at barna skal få alt som de selv vil (Unicef, 2019, s. 4). Likevel viser analyser gjort for denne masteroppgaven at det ikke er noen sammenheng mellom hvor ofte barnas ønsker om varmmat oppfylles, og i hvilken grad SFO-ansatte mener at barna får delta i planlegging av måltidet. Svarene var nærmest identiske, uavhengig av om varmmat ble servert 0-2 dager i uken, eller 3-5 dager i uken.

Det kan være flere mulige årsaker til at varmmat ikke blir servert oftere på SFO. Om man blant annet ser på retningslinjene for måltidet, har SFO-ene allerede mye de bør forholde seg til når det gjelder måltidenes innhold (Helsedirektoratet, 2015). Hos en av de intervjuede skolene nevnte barna selv at det ikke alltid var ernæringsmessig gode ønsker de kom med, og det kan derfor være vanskelig å følge barnas ønsker opp mot retningslinjene. Likevel er det ikke nødvendigvis dette som er årsaken til at barnas ønsker ikke alltid blir fulgt. I kartleggingen fra 2013 kom det frem at kun 40% av respondentene kjente til retningslinjene

(Staib et al. 2013, s. 17). Samtidig viste observasjoner at retningslinjene ble lite brukt ved valg av meny og innkjøp, selv om SFO-ansvarlig var kjent med innholdet (Fossgard et al. 2013, s. 39). Det bør også rent teoretisk være mulig å følge helsedirektoratets anbefalinger, og samtidig lage mat etter de ønskene som kommer frem i denne undersøkelsen. Taco kan blant annet lages med fisk og grove lefser, mens pizza og pasta også kan tilpasses på en måte som tilfredsstiller helsedirektoratets retningslinjer godt. Et slikt forslag tar derimot ikke hensyn til hverken pris, tid, eller areal. Dette er alle store påvirkende faktorer for måltidet skal man tro tidligere kartleggelser og rapporter (Forbrukerrådet, 2018; Hogsnes et al., 2017; Staib et al. 2013; Fossgard et al. 2013).

5.3 Forskjeller mellom ulike SFO-er

Diskusjonen så langt har tatt for seg de ulike aktivitetene og medvirkningsmulighetene og vurdert de på et gjennomsnitt. I tråd med teori og tidligere resultater foreslås det i noe grad at dette sjeldent er noe som blir gjennomført med barna. Når det er sagt virker det sannsynlig at dette er noe som varierer mye mellom de ulike SFO-ene i Norge. Wendelborg et al. (2018) viste nettopp dette gjennom sin evaluering av SFO. Gjennom observasjon på flere SFO-er ble funnet stor variasjon i hvordan barna ble inkludert i matlagingsprosesser. Det er resultater som samsvarer med det som har kommet frem i denne masteroppgaven. Fire av de fem aktivitetene som ble undersøkt (Planlegging, tilberedning, borddekking og servering), hadde stor spredning når det kom til hva ansatte og ledere svarte gjennom spørreskjemaet. Mellom 18 og 23% svarte "ikke i det hele tatt", 36-43 % svarte liten grad, 25-30 % svarte middels grad og ni - 17 % svarte stor grad. Resultatene samsvarer også med resultatene som ble lagt frem i kartleggingene i 2013. Selv om ulik grad av deltakelse ikke ble vist frem lå antallet SFO-er som inkluderte barna i aktiviteter mellom 40 og 60 prosent, dette innebærer altså at mellom 40 - 60 prosent av SFO-ene ikke deltok i aktiviteter (Staib et al. 2013).

Forskjellene i SFO gjelder også hva slags måltid som ble servert. Varmmat (20%), Smøremåltid (45%), Medbrakt (19%) og Annet (16%) ble servert 3-5 dager i uken ifølge resultatene fra ansattes svar gjennom spørreskjema. Samtlige av valgmulighetene har en høy andel av svar fra ansatte og ledere i SFO. Også disse resultatene samsvarer noe med tidligere

evalueringer, men har i denne oppgaven fordelt seg mer enn tidligere. I 2013 ble varmmat (14%), smøremåltid (56%) og Annet (10%) servert 3-5 dager i uken (Staib et al. 2013).

Ytterligere viste evalueringen fra 2018 at det varierte veldig hva foreldre synes om

I tillegg til at det var store forskjeller blant de enkelte forskjellene, utdyper den bivariate analysen gjennomført i denne masterstudien at aktivitetene hang sammen. Aktiviteten planlegging hadde høy korrelasjon til tilberedning ($r=.55$) og borddekking ($r=.51$) og middels korrelasjon til Servering ($r=.45$). Videre hadde aktiviteten borddekking høy korrelasjon til både tilberedning ($r=.67$) og servering ($r=.55$). Servering hadde også høy korrelasjon til servering ($r=.63$). Det betyr altså at de ansatte som svarte at barn i stor grad deltok i matlaging, var sannsynlige til å svare at barna i stor grad deltok i dekking av bord. Det samme gjelder også motsatt, der de som har svart "ikke i det hele tatt" på en aktivitet, fort kan ha gjort det på en annen aktivitet. Fokusgruppeintervjuene i denne oppgaven forteller derimot en litt annen historie. Som vist tidligere svarte barna på en skole at de fikk være med på å hente brett og stelle til, men aldri lage maten. (Skole B), mens de på en annen skole ble det svart "vi får lov til å dekke bordet til oss selv" (skole C). På de skolene var det altså ingen korrelasjon mellom tilberedning, og borddekking. Det er ikke funnet noen tidligere studier som har sett på sammenhengen mellom disse aktivitetene.

Nøyaktig hva som skaper forskjellene mellom de ulike SFO-ene er vanskelig å vite. Likevel er det noen forklarer som kan være verdt å se på. De styrende dokumentene for de ulike SFO-ene kan være en forklaring. Selv om alle SFO skal ta utgangspunkt i nasjonale retningslinjer gjennom opplæringsloven og skolefritidsordningen sitt rammeplanverk kan det være forskjeller mellom ulike SFO og måltidene som serveres (Opplæringsloven, 1998; Kunnskapsdepartementet, 2017). I vedtektene for kommunene Bergen og Asker kom det frem at prisene for skolefritidsordningen var høyere i Asker. Samtidig hadde ikke Asker kommune nedfelt eller gjort tilgjengelig noen spesifikke retningslinjer for måltidet (Asker kommune, 2023). I Bergen derimot er det satt av egen betaling for mat gjennom kostpenger, som ifølge vedtektene er øremerket for et smøremåltid (Bergen kommune, 2021). Disse kommunale forskjellene kom også frem i fokusgruppeintervjuene med barn. Måltidene i Bergen virket i stor grad å bestå av smøremåltider. Ytterligere ble det påpekt i flere av intervjuene at de hele tiden spiste det samme. I motsetning viste fokusgruppene fra Asker-

skolene at måltidene var mer varierte, og jevnlig bestod av et varmt måltid. På tross av dokumenterte forskjeller i kommunale vedtekter og fokusgruppeintervju av barn viste analysene fra spørreskjemaet ingen signifikante forskjeller i barnas aktiviteter basert på hva som er servert. Resultatene var mer eller mindre identiske uavhengig av om varmmat ble servert 3-5 dager i uken, eller 0-2. Det samme resultatet ble vist ved servering av smøremåltid, der graden av aktivitet også var den samme uavhengig av hvor ofte det ble servert. At forskjellene ikke var kommunale fant også Wendelborg et al. (2018) i sin evaluering. Der viste analysene at forskjeller i måltidet heller varierte fra skole til skole. Dette kan også støttes av rapporten til forbrukerrådet (2018) som i flere tilfeller antydte at ansattes kompetanse om mat og måltid var den viktigste faktoren som påvirket måltidet. I Wendelborg et al. (2018) ble det heller pekt på at forskjellene kunne komme av den sosioøkonomiske statusen til SFO-enes barn. I datamaterialet til denne masterstudien er det ikke stilt spørsmål som kan forklare om forskjellene går fra skole til skole.

5.3.1. Tilfeldige forskjeller

En siste vinkling som kan forklare forskjellene som kommer frem, er at de rett og slett ikke er så store som de ser ut til. Respondentene har naturligvis svart det de har svart, men det utelukker ikke at de har tolket spørsmålene ulikt, eller har forskjellige utgangspunkt i vurderingen av hva de har svart. Denne vinklingen foreslår ikke at det ikke finnes forskjeller., ettersom dette er vist i både Wendelborg et al (2018) og forbrukerrådet (2018). Forslaget er heller at enkelte SFO-er i stor grad klarer å inkludere barna i aktiviteter, mens de fleste andre SFO-er heller inkluderer barna i liten eller ingen grad.

Bakgrunnen for en slik påstand kommer av flere årsaker, noen av disse er allerede diskutert, men gjentas kort her. Først og fremst kom det frem i fokusgruppeintervjuene, at det på flere områder virket å være mindre deltakelse enn det som har kommet frem i det kvantitative spørreskjemaet. Dette var også tilfellet i 2013, der Fossgard et al. (2013) blant annet fant at barn ikke ble inkludert i matlaging, selv om det gjennom spørreskjema ble svart av rett under halvparten av SFO-ene at barn var med og laget mat (Fossgard et al., 2013; Staib et al., 2013). Dette kan blant annet ha blitt påvirket av vedtektene for kommunene der fokusgruppeintervjuene, men heller ikke dette har vist seg å være tilfellet.

Forklaringen kan derfor ligge i hvordan rammeplanverket, og evt. andre føringer for SFO har blitt tolket av ansatte og ledere som har besvart spørreskjemaet. Rammeplanverket for SFO legger opp til at barn skal få medvirke, og være kreative og utforskende. Det står også at SFO gjennom måltidet bør oppnå matglede, og utvikle gode helsevaner (Kunnskapsdepartementet, 2021). Selv om det i tillegg til dette foreslås at å lage mat med barn kan ha sine fordeler, står det ellers lite om nøyaktig hvordan SFO-er skal oppnå disse målene. Dette er konsekvent med hva kartleggingene fant i 2013 (Staib et al., 2013; Fossgard et al., 2013), der ansatte opplevde få forslag til hvordan rammeplan kunne følges. I tillegg til dette hadde den nåværende rammeplanen kun vært tilgjengelig i et år ved datainnsamlingens tidspunkt. Det kan derfor variere i hvilken grad ansatte hadde satt seg inn i denne når spørreskjemaet ble besvart. Totalt sett kan dette derfor innebære at ansatte og ledere i SFO har ulike syn på rollen barn kan ha i mat og måltid. Ytterligere kan det innebære at en ansatt har svart middels grad, mens en annen har svart liten grad for samme mengde aktivitet.

5.4 Styrker og svakheter

I denne oppgaven fremkommer det både styrker og svakheter. Gjennom analysene av datamaterialet var det i hovedsak to svakheter som kom tydelig frem. Som vist i metodekapittelet, var det flere utfordringer med de parametriske analysene. Dette kom av at de ikke bestod flere av testene som i teorien er forutsetninger for gjennomføring. Løsningen på dette kunne vært å gjennomføre ikke-parametriske analyser, noe som ble valgt bort da slike analyser ikke er gode nok til å brukes som tydelige bevis. Når det er sagt var datamaterialet stort nok til å kunne overse disse. Likevel har det vært en usikkerhet gjennom skrivingen, og oppleves derfor som en svakhet i denne oppgaven.

Ytterligere kan også verdiene ved variabelen elevaktivitet ha vært en svakhet. Ved bruk av en likert-skala, vil man helst ha fem verdier, eller flere verdier, noe som ikke var tilfellet i spørreskjemaet som ble brukt. Dette kan også ha vært en del av utfordringen ved forutsetningene som nevnt ovenfor. Likevel er det ikke her hoved-svakheten ved verdiene spiller inn. Ansatte og ledere har svart at barn i enten stor, middels, liten eller ingen grad har deltatt i aktiviteter koblet til måltidet. Problemet med dette er at det ikke har blitt spesifisert hva dette egentlig innebærer. Det har derfor vært stort rom for at verdiene har blitt tolket

forskjellig. Et eksempel kan være at noen tolker stor aktivitet som en gang iblant, mens andre kan ha tolket det som en gang i uken. Ettersom det er vanskelig for meg som har analysert datamaterialet å vurdere hvilket av forslagene som er mest sannsynlig, er dette en betydelig svakhet i oppgaven.

På tross av svakhetene som er nevnt ovenfor, styrkes oppgaven betraktelig av at studien har hatt et triangulert design. Dette har vært med på å fremstille flere ulike vinklinger, på de samme problemstillingene. Spesielt har det å ha barnas egne tanker og meninger om mat og måltid i stor grad gjort det mulig å diskutere og vurdere de resultatene som kom frem av ansatte og lederes svar gjennom spørreskjema. Av populasjonen som kunne hatt god kunnskap om temaet, er det kun barnas foreldre som ikke er inkludert i datamaterialet. Det kunne gjort oppgaven bedre, men det oppleves likevel som en styrke at både ansatte, ledere og barn har blitt inkludert i studien.

Å være del av en større prosjektgruppe har også styrket denne oppgaven i noe grad. Det har vært mulig å drøfte, og vurdere resultatene med andre, som også har vært med å samle de samme dataene og skrevet på lignende temaer. Samtidig er dette mye av grunnen til at datamaterialet ble så stort som det ble. Også det er noe som styrker oppgaven.

6. Avslutning

Resultatene har vist at ansatte i varierende grad mener at barn får medvirke i måltidet. Barna selv opplever derimot i liten grad å medvirke i valg av matretter, eller muligheter til å delta i tilberedning av måltid. Det er stor sammenheng mellom funnene i denne masterstudien, og funnene i tidligere kartlegginger. Gjennom diskusjonen virker det sannsynlig at barn i liten grad får delta i tilberedning og planlegging av måltid, mens de på flere SFO-er får delta i borddekking, servering og opprydning i større grad. På tross av dette trengs det ytterligere forskning før problemstillingen kan få en tydelig konklusjon.

Selv om det ikke foreligger noen tydelig konklusjon på om barn faktisk har fått medvirke i måltidet, vises det gjennom diskusjonen flere muligheter for å øke både elevmedvirkning og barnas aktive deltakelse i måltidet. Det er tydelig at barnas preferanser blir prioritert, og økt

kommunikasjon kan derfor føre til økt opplevelse av medvirkning. På tross av utfordringer ved måltidet foreslås det også at SFO-enes langdager kan være en god arena for å øke barnas aktive deltakelse.

6.1. Videre forskning

I videre forskning vil det først og fremst være aktuelt å videre utforske problemstillingen fra denne oppgaven. Selv om det totalt sett er samlet inn mye resultater, kan innsamlingsmetodene være mer spesifikke, og tilrettelagt. Hva verdiene innebærer kan tydeliggjøres, ved å for eksempel beskrive hvor ofte barn inkluderes (daglig, ukentlig ++). Begrepet matlaging kan også tydeliggjøres ved å kuttes ned til blant annet kutting av grønnsaker, kryddring av mat, steking/koking og liknende. Til slutt kan det også være aktuelt å observere på SFO, enten istedenfor eller i tillegg til intervju, for å få en bredere forståelse av den faktiske gjennomføringen.

Ettersom konklusjonen også foreslår at det finnes muligheter for å forbedre barnas deltakelse i måltidsaktiviteter, bør også dette utforskes ytterligere. Kan enkle aktiviteter som grønnsakskutting implanteres med utfordringene som foreløpig blir belyst? Finnes det rom for å la barna i større grad uttrykke sine meninger om måltidet? Dette er eksempler på problemstillinger som kan utforskes. Til slutt kan det også være aktuelt å vurdere utfordringene som er tilkoblet i måltidet i dag, kjøkkenfasiliteter blir pekt på som et problem, selv om de fleste skoler har et skolekjøkken. Man kan blant annet spørre seg om et økt samarbeid mellom skole og SFO kanskje kunne vært til hjelp.

Referanseliste

- Allirot, X., Quinta, N., Chokupermal, K., Urdaneta, E. (2016). Involving children in cooking activities: A potential strategy for directing food choices toward novel foods containing vegetables. *Appetite* 103, s. 275-285.
<https://doi.org/10.1016/j.appet.2016.04.031>
- Alm, S & Olsen, S.O., (2016) Using photo interviews to explore children's food preferences, *International Journal of Consumer studies* 41(3), 274 – 282.
<https://doi.org/10.1111/ijcs.12338>
- Arntzen, K.J. (2017) *SFO dropper fisk: Mye makaroni og ketsjup* NRK Sørlandet.
[https://www.nrk.no/sorlandet/sfo-dropper-fisk - -mye-makaroni-og-ketsjup-1.13537480](https://www.nrk.no/sorlandet/sfo-dropper-fisk--mye-makaroni-og-ketsjup-1.13537480)
- Asker kommune (2023). Betalingsordning for SFO. <https://www.asker.kommune.no/skole-og-utdanning/skolefritidsordningen/pamelding/betalingsordning-for-sfo/>
- Backe-Hansen, E. (2011). Teoretiske perspektiver i synet på ungdoms medvirkning – En litteraturgjennomgang. Nova. Hentet fra:
https://www.regjeringen.no/contentassets/e68e3849077544e0a23f060916e2e3f2/no/sved/backe-hansen_elisabeth_litteraturgjennomgang.pdf
- Bergen kommune (2021). Vedtekter for Bergen kommunes skolefritidsordninger.
<https://www.bergen.kommune.no/styringsdokument/4645010>
- Bergen kommune (2023). Skolefritidsordningen – SFO.
<https://www.bergen.kommune.no/innbyggerhjelpen/barnehage-og-skole/grunnskole/skolefritidsordning/skolefritidsordning-sfo>
- Cohen, J.W. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. (2. utg.) Lawrence Erlbaum Associates.
- Crary, I.L., Ardoin, N.M., Gardner, C. (2022), Impact of Child Interaction with food preparation on vegetable preferences: a farm -based education approach. *Journal of*

nutrition, education and behaviour 54, s. 46-55.

<https://doi.org/10.1016/j.jneb.2021.08.009>

Cresswell, J.W. & Guetterman, T.C. (2019). Educational research. Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research (6. utg), Pearson

Danielsen, A.G. (2017), Eleven og skolens læringsmiljø – medvirkning og trivsel, Gyldendal akademisk

DeJesus, J.M., Gelman, S.A., Herold, I. Lumeng, J.C. (2019). Children eat more when they prepare it themselves, *Appetite* 133, s. 305-312.

<https://doi.org/10.1016/j.appet.2018.11.006>

Fauskanger, J. & Mosvold, R. (2014) Innholdsanalysens muligheter i utdanningsforskning. *Norsk pedagogisk tidsskrift* 98(2) s. 127-139

Forbrukerrådet (2018). Mat på SFO: Næring til liv, lek og læring.

<https://storage02.forbrukerradet.no/media/2018/09/20180822-ke-appetitt-pa-livet-sfo-rapport.pdf>

Forente nasjoner. (1989). *FNs konvensjon om barnets rettigheter: Vedtatt av De Forente nasjoner 20. november 1989; Ratifisert av Norge 8. januar 1991* (Rev. oms. mars 2003 med tilleggsprotokollar). Barne- og familiedepartementet. Hentet fra:

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdf/v/178931-fns_barnekonvensjon.pdf '

Forskrift om vedtekter for kommunal skolefritidsordning, Asker. (2022), Forskrift om vedtekter for kommunal skolefritidsordning, Asker kommune, Viken. (FOR-2022-06-14-1123). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/LF/forskrift/2019-12-10-1780?q=forskrift%20om%20kommunale%20vedtekter>

Fossgard, E. Holthe A. Wergedahl, H. (2013). Mat og måltider i skolen og skolefritidsordningen – En kvalitativ studie Oslo: Helsedirektoratet. Tilgjengelig fra

<https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/mat-og-maltider-i-skolen-og-skolefritidsordningen-undersokelser>

- Glaser, R. (2019). Childrens active participation during meals in Early Childhood and Care Institutions *Childhood* 26(2). s. 236-249. <https://doi.org/10.1177/0907568219828428>
- Gleiss, M.G. & Sæther, E. (2021), Forskningsmetode for lærerstudenter, å utvikle ny kunnskap i forskning og praksis, Cappelen damm.
- Grabowski D. & Aagard-Hansen, J. (2011). Sundhetsteater for børn-en evaluering af 'Rumlerikkerne på eventyr' og 'Rumlerikkerne i fedtefadet. Steno center for sundhedsfremme
- Hart, R.A. (1992). Children's participation Form tokenism to citizenship. https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf
- Haug, E., Robson-Wold, C., Helland, T., Jåstad, A., Torsheim, T., Fismen, A.S., Wold, B., Samdal, O. (2020). Barn og unges helse og trivsel: forekomst og sosial ulikhet i Norge og Norden. <https://filer.uib.no/psyfa/HEMIL-senteret/HEVAS/HEVAS%20rapport%202020%20%28V4%29.pdf>
- Hansen, L.B., Myhre, J.B., Wetting Johansen, A.M., Paulsen, M.M. & Andersen, L.F. (2016). UNGKOST 3 Landsomfattende kostholdsundersøkelse blant elever i 4. og 8. klasse i Norge, 2015
https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2017/ungkost-3-rapport-blant-9-og-13-aringer_endeligversion-12-01-17.pdf
- Helsedirektoratet. (2015) Nasjonal faglig retningslinje for mat og måltider i skolen.
Helsedirektoratet.no: <https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/mat-og-maltider-i-skolen/del-1-mat-og-maltider-i-barneskole-og-skolefritidsordning#sjokolade-godteri-potetgull-og-annen-snacks-bor-ikke-tilbys>
- Helsedirektoratet. (2016). kostrådene. Hentet fra: <https://www.helsedirektoratet.no/faglige-rad/kostradene-og-naeringsstoffer/kostrad-for-befolkningen>
- Hogsnes, H.D., Storli, J.B. & Moser, T. (2017). Evaluering av det faglige innholdet og kvaliteten i skolefritidsordningen (SFO) i Kristiansand kommune: Sluttrapport levert til oppdragsgiver Kristiansand Kommune, 01.12.2017. Tilgjengelig fra:

<https://openarchive.usn.no/usn-xmlui/handle/11250/2471257>

Høgheim, S. (2020) Masteroppgaven i GLU (1. utg), fagbokforlaget.

Klepp, K-L. og C. Dorddoye, E.M. Forsberg, B.A Halkjelsvik, G.Haug, C.R. Holmen (2006).

Skolemåltidet i grunnskolen- kunnskapsgrunnlag, nytte- og kostnadsvirkninger og vurderinger av ulike skolemåltidsmodeller. Rapport fra en arbeidsgruppe nedsatt av Kunnskapsdepartementet. Oslo

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/kd/rap/2006/0008/ddd/pdfv/284882-skolemaltid_26.06.06.pdf

Kunnskapsdepartementet. (2021). Rammeplan for SFO: Forskrift om rammeplan for skolefritidsordningen. Udir.

<https://www.udir.no/contentassets/1d8a92df5874407bbb87cdea215cc832/rammeplan-sfobokmal.pdf>

Mikalsen, H., Nes, K., Dobson, S. (2013). Om «dronninger og prinser, resten er bare i veien» - elevmedvirkning i teori og praksis. [https://brage.inn.no/inn-](https://brage.inn.no/inn-xmlui/bitstream/handle/11250/134612/Mikalsen%2c%20Nes%20%26%20Dobson.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

[xmlui/bitstream/handle/11250/134612/Mikalsen%2c%20Nes%20%26%20Dobson.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://brage.inn.no/inn-xmlui/bitstream/handle/11250/134612/Mikalsen%2c%20Nes%20%26%20Dobson.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Mikkalä, V., Räsänen, L., Raitakari, O.T., Pietinen, P., Viikari, J. (2007). Consistent dietary patterns identified from childhood to adulthood: The cardiovascular Risk in Young Finns study. *British Journal of nutrition* 93(6) s. 923 - 931

Opplæringsloven (1998) Lov om grunnskolen og den videregående opplæringen (LOV-1998-07-17- 61), Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>

Pallant, J. (2020) SPSS Survival manual; a step guide to data analysis using IBM SPSS (7. Utg) McGraw Hill

Postholm, M.B. & Jacobsen, I. (2021). Forskningsmetode. For masterstudenter i lærerutdanning Cappelen Damm Akademisk

Regjeringen. (2022). Aldri før har så mange barn gått på SFO. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/aldri-for-har-sa-mange-barn-gatt-pa->

[sfo/id2951480/](https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/innsiktsartikler/fns-barnekonvensjon/fns-konvensjon-om-barnets-rettigheter/id2511390/)

Regjeringen. (2022b). FNs konvensjon om barnets rettigheter. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/innsiktsartikler/fns-barnekonvensjon/fns-konvensjon-om-barnets-rettigheter/id2511390/>

Regjeringen (2023). Skolefritidsordningen (SFO). Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/no/tema/utdanning/grunnopplaring/artikler/skolefritidsordningen-sfo/id434946/>

Ringdal, K. (2018), Enhet og mangfold, Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode (4. utg). Fagbokforlaget.

Sandanger S & Johannessen, M. (2021). Reell elevmedvirkning. fagbokforlaget

Shier, T. (2001). Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. *Children & Society*, 15(2). DOI: <https://doi.org/10.1002/chi.617>

Staib, M. Bjelland, M. Lien, N. (2013). Mat og måltider i skolen og skolefritidsordningen – En kvantitativ landsdekkende undersøkelse blant ledere av skolefritidsordningen Oslo: Helsedirektoratet. Tilgjengelig fra: <https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/mat-og-maltider-i-skolen-og-skolefritidsordningen-undersokelser>

Statistisk sentralbyrå. (2015-2022), Elever i grunnskolen.

<https://www.ssb.no/statbank/table/11975/>

Thrana, H.M. (2008) Vil jeg bestemme? Om barn og unges medvirkning. Gyldendal

Unicef. (2019). Elevmedvirkning: Å bli inkludert, verdsatt og hørt.

<https://www.unicef.no/sites/default/files/inline-images/eB6toGe05ApeQLze4ebdg5BeGFwEr6tIll1Klai5KNmN5qRRwS.pdf>

Ulvik, O.S. (2009) Barns rett til deltakelse – teoretiske og praktiske utfordringer i profesjonelle hjelperes samarbeid med barn. *Tidsskrift norsk psykologforening*. 12, 1148-1154. <https://psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2009/12/barns-rett-til-deltakelse-teoretiske-og-praktiske-utfordringer-i-profesjonelle>

Wendelborg, C., Caspersen, J., Mordal, S., Ljusberg, A-L., Valenta, M. & Bunar, N. (2018). Lek, læring og ikke-pedagogikk for alle. Nasjonal evaluering av SFO.

https://samforsk.no/uploads/files/Lek-laering-og-ikke-pedagogikk-for-alle-nasjonal-evaluering-av-SFO-WEB.pdf?fbclid=IwAR3zbr8Elid16x2mH6vVQv3pvyiaocX5kTveDsXveHfP54QyGCsS0_y_nOJw

Wistoft, K. (2008). Unge hjerter. Afdækning af unges viden og kopetencer inden for området sundhet og hertekarsygdomme (Hjerteforeningen). Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag

Vedlegg 1: Vurdering av behandling av personopplysninger

08.05.2023, 10:00 Meldeskjema for behandling av personopplysninger

 Sikt

[Meldeskjema](#) / [Evaluering av Matjungelen](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer 226168	Vurderingstype Standard	Dato 03.12.2019
----------------------------------	-----------------------------------	---------------------------

Prosjektittel
Evaluering av Matjungelen

Behandlingsansvarlig institusjon
Høgskulen på Vestlandet / Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett / Institutt for idrett, kosthold og naturfag

Prosjektansvarlig
Ulrike Lissberg

Prosjektperiode
01.11.2019 - 31.12.2024

Kategorier personopplysninger
Alminnelige

Lovlig grunnlag
Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 31.12.2024.

[Meldeskjema](#)

Kommentar
BAKGRUNN
Deler av prosjektet er tidligere vurdert med referansenummer 339028. Prosjektet er meldt inn på ny ettersom innmelder av dette meldeskjema ikke lenger er tilknyttet prosjektet. Dette meldeskjema inkluderer også en utvidelse av prosjektet.

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 03.12.2019 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER
Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:
https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET
Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 31.12.2024.

LOVLIG GRUNNLAG
Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER
NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål

<https://meldeskjema.sikt.no/5da86226-8ab2-4c78-bc85-fc353a6d2fbc/vurdering>

1/2

- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

SurveyXact er databehandler i prosjektet. NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp underveis (hvert annet år) og ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet/ pågår i tråd med den behandlingen som er dokumentert.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Jørgen Wincentsen
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 2: Intervjuguide for fokusgruppeintervju med barn

INTERVJUGUIDE – barna i SFO som *ikke* har deltatt i Matjungel-prosjektet enda (Fokusgruppe med 2-5 barn)

Notater til oss:

Hva ønsker vi å evaluere om Matjungelen bidrar til når det gjelder barna?

Hvordan formidler barn kunnskaper og holdninger om mat og bærekraft?

- Hvordan stiller barna seg til å utforske nye smaker?
- Hva vet barna om hvilken mat som er bra for kroppen?
- Hva vet barna om hvor maten kommer fra og om matens påvirkning på miljøet (matsvinn)?
- Barns erfaringer med og holdninger til å dyrke mat/sanke mat?
- Barns medvirkning/medbestemmelse

Fire tema som bør legges opp som variert for å holde barnas fokus.

Intervjuguide

Hei. Vi heter Eli Kristin og Ulrike og vi gleder oss veldig til å snakke med dere om mat på SFO, hva dere synes om å smake på nye ting og hva dere tenker om forskjellig mat.

Vi kommer til å ta opptak mens vi snakker, men dette er bare for at vi skal få med oss alt dere sier så forsøk å ikke bry dere om det.

Vi kommer til å prøve å bruke navnene deres når dere snakker, og gi dere ordet etter tur, så fint om dere rekker om en hånd hvis dere vil si noe. Dette er for at vi skal høre hva alle har lyst å si etter tur og at vi ikke snakker i munnen på hverandre.

Da vil vi først få spørre om hva dere heter: (notere dette)

Utforskning av smaker

Det første vi lurer på er;

- *Hvordan syns dere det er å smake på nye ting/nye smaker – noe dere aldri har smakt før?*
- *Har dere fått smake på noe på SFO som dere aldri har fått smake før? Hva syns dere om det? (Ville dere smake eller ikke? Likte dere eller ikke?)*
- *Har dere fortalt de hjemme (mamma eller pappa) om maten dere får smake på SFO? (hva sier dere om det?)*
- *(Evt. Har dere noen gang spurt mamma eller pappa om å lage mat hjemme som dere har likt på SFO?)*

Mat som er bra for kroppen:

Vise barna bilde av frukt og grønnsaker (Bilde 1)

- *Hva tenker dere når dere ser dette bildet?*
- *Liker dere å spise dette? (hvorfor/ hvorfor ikke?)*
- *Hva vet dere om grønnsaker? (Er det bra for oss å spise? Bør man spise mer grønnsaker? Hvorfor?)*
- *Hvordan kan man spise mer grønnsaker?*

Vise barna bilde av fisk (Bilde 2)

- *Hva tenker dere når dere ser dette bildet?*
- *Hvilken type fisk liker dere best?*
- *Hvorfor er det bra for kroppen at vi spiser fisk?*
- *Spiser dere fisk på SFO? Spiser dere fisk hjemme?*
- *Evt. Har dere forslag til hvordan man kan få flere til å spise mer fisk?*

Mat og miljø, inkl. matsvinn

Viser bilde av kasting av mat (Bilde 3)

- *Se på bildet, hva viser dette?*
- *Hva syns dere om det (å kaste mat)? Hvorfor mener dere det?*
- *Kaster dere mye mat på SFO? Hva med hjemme? Hvorfor kaster vi maten?*
- *Hva kan vi gjøre for å kaste mindre mat?*

Vise bilde av dyrking (Bilde 4)

- *Hva ser dere på dette bildet? Er dette noe dere har gjort hjemme/på SFO – fortell? /Noe dere har lyst til?*
- *Hva kan være bra med å dyrke mat, sanke eller fiske mat selv?*

Medvirkning og involvering

Viser bilde av barn som er med å lage mat (Bilde 5)

- *Får dere være med å lage mat på SFO innimellom? Hva syns dere om det?*
- *Hvem bestemmer hva som skal lages på SFO eller hjemme?*
- *Hva syns dere om maten dere får på SFO? Hvilken mat skulle dere ønske at dere fikk på SFO?*
- *Får dere velge hva dere kan forsyne dere med? (noen ganger? Alltid?)*
- *Hvordan syns dere det er å spise på SFO? (Hvem sitter dere sammen med? Sitter de voksne sammen med dere? Hva gjør dere/snakker om?)*

- *Og helt til slutt: Har dere noen gang lært mamma eller pappa noe om mat som de ikke visste fra før? Fortell?*

Vedlegg 3: Spørsmål fra spørreskjema

Variabel 1, 2 og 3.

I hvilket fylke ligger SFO/ASK du jobber i?

- Troms og Finnmark
- Nordland
- Trøndelag
- Møre og Romsdal
- Vestland
- Rogaland
- Agder
- Vestfold og Telemark
- Viken
- Oslo
- Innlandet

I hvilken kommune ligger SFO/ASK du jobber i?

Hvilken stilling har du ved SFO/AKS?

- SFO/AKS-leder
- SFO/AKS-ansatt
- Annen stilling (spesifiser)

Variabel fem til ti

Hvilke måltider serveres på deres SFO/AKS? (sett ett kryss for antall dager i en typisk uke)

	Ingen dager	1 dag pr uke	2 dager pr uke	3 dager pr uke	4 dager pr uke	5 dager pr uke
Serveres frokost	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Serveres smøremåltid	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Serveres varmt måltid	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Serveres fruktmåltid	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Serveres ingen måltid (kun medbrakt)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Annet	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Variabel 19

Involveres barna i bestemmelsen av hva som serveres på deres SFO/AKS?

- Ja
- Av og til
- Nei

Variabel 20 - 30

I hvor stor grad vil du si det følgende påvirker hvilken mat som serveres ved deres SFO/AKS?

	I stor grad	I middels grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt
Økonomi	☐	☐	☐	☐
Tilgjengelig på butikk/ hos leverandør	☐	☐	☐	☐
Tid/at det skal være raskt og lettvindt	☐	☐	☐	☐
Tilbud av lokale råvarer	☐	☐	☐	☐
At barn liker maten	☐	☐	☐	☐
At foreldre blir fornøyd	☐	☐	☐	☐
At det kan lages innenfor rammer for våre kjøkkenfasiliteter	☐	☐	☐	☐
At vi bruker fra det vi dyrker selv på SFO/AKS	☐	☐	☐	☐
Reduserer matsvinn	☐	☐	☐	☐
Spisefasiliteter	☐	☐	☐	☐
At barn er med i matlaging/mataktiviteter	☐	☐	☐	☐

Variabel 51 - 56

Deltar barn i aktivitet i forbindelse med måltidet?

	I stor grad	I middels grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke
Planlegging av måltid	☐	☐	☐	☐	☐
Handling/innkjøp	☐	☐	☐	☐	☐
Tilberedning av måltidet	☐	☐	☐	☐	☐
Borddekking	☐	☐	☐	☐	☐
Servering av måltidet	☐	☐	☐	☐	☐
Opprydding av måltidet	☐	☐	☐	☐	☐

Variabel 57 - 64

Deltar barn i andre mat og måltidsaktiviteter?

	I stor grad	I middels grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke
Dyrking/sanking	☐	☐	☐	☐	☐
Kildesortering	☐	☐	☐	☐	☐
Plastplukking	☐	☐	☐	☐	☐
Smak- og sanseøvelser	☐	☐	☐	☐	☐
Mat og måltidsbasert lek (f.eks. lekebutikk, tegne mat)	☐	☐	☐	☐	☐
Matlaging på tur	☐	☐	☐	☐	☐
Matlagingsaktiviteter eller matkurs	☐	☐	☐	☐	☐
Andre aktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐